ክፍል ሁለት

የመጀመሪያው መቶ ክ/ዘመን ቅዱሳንና ተጋድሏቸው

መግቢያ

የመጀመሪያው መቶ ክ/ዘመን በቅድስት ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ልዩ የሆነ ሥፍራ ያለው ዘመን ነው። ምክንያቱም

1. ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ዓለምን ለማዳን ከእመቤታችን ከቅድስት ድንግል ማርያም የተወለደው፣ ወንጌለ መንግሥቱን ያስተማረው፣ ለቤዛ ዓለም ሲል በመልዕልተ መስቀል የተሰቀለው፣ ሞቶ በሦስተኛው ቀን ክብርት ትንሣኤውን የገለጠው፣ በዐርባኛውም ቀን ወደ ሰማየ ሰማያት ያረገው በዚሁ ዘመን ነው።

2. ቀደምት የቤተ ክርስቲያን አበው የሆኑት ቅዱሳን ሐዋርያት በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ ለታላቁ የወንጌል ተልዕኮ የተመረጡት፤ በመላዋ ዓለም ዞረው ወንጌልን የሰበኩት፤ ስለ ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ሲሉ ደማቸውን አፍስሰው ያረፉት በዚህ ጊዜ ነው።

3. ቅድስት ቤተ ክርስቲያን በክርስቶስ ደም ተዋጅታ፣ በመንፈስ ቅዱስ ጸጋ ጸንታ ለዓለም የተሰበከችበት የሐዲስ ኪዳን መባቻ ነው።

4. ጌታችንን በገንዘባቸውና በጉልበታቸው ያገለገሉ ምእመናን (እነ ዮሴፍ ዘአሪማትያስና ኒቆዲሞስ)፤ በተአምራቱ ያመኑ (እነ ጲላጦስና ሎንጊኖስ) የተገኙበት ዘመን ነው።

5. የመጀመሪያዎቹ ሰማዕታት ቅዱስ እስጢፋኖስ (ሊቀ ዲያቆናት) እና ቅዱስ ያዕቆብ ሐዋርያው ክርስትናን በደማቸው ያጸኑበት ዘመን ነው።

6. ለክርስትና መሰበክ ማዕከላት የነበሩት የመጀመሪያዎቹ ሐዋርያውያን መናብርት የተገኙበት ዘመን ነው።[1]

ሀ. የኢየሩሳሌም መንበር

ክርስትና መጀመሪያ የተሰበከው በኢየሩሳሌምና በአካባቢዋ ስለነበር የመጀመሪያዎቹ ክርስቲያኖች ከተማዋን በማዕከልነት ይጠቀሙባት ነበር። የኢየሩሳሌሙ መንበር የመጀመርያ ፓትርያርክ

---

1 The See of St. Mark and the School of Alexandria, p.10-13

ቅዱስ ያዕቆብ (የጌታችን ወንድም – እኁ ለእግዚእነ) ሲሆን በ62 ዓ.ም በሰማዕትነት ሲያርፍ ወንድሙ ስምዖን በመንበሩ ተተካ። እርሱም በ106 ዓ.ም በኢየሩሳሌም ከተማ በሰማዕትነት ዐርፏል።

ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ አስቀድሞ በተናገረው ትንቢት መሠረት (ማቴ.23፥37–38) በ70 ዓ.ም ሮማዊው ንጉሥ ጥጦስ 80000 ሠራዊት አስከትቶ ከተማዋን በመውረር ከተማዋን ሠብር ገብቶ በዚያን ጊዜ በሮማውያን አገዛዝ ላይ ዐምፀው የነበሩትን አይሁድ ግማሾቹን ሲፈጇቸው የቀሩትን ደግሞ በባርነት ሸጣቸው። ከተማዋንም አፈረሳት። በዚህም የተነሣ የኢየሩሳሌሙ መንበር ቀዘቀዘ።[2]

ለ. የአንጾኪያ መንበር

አንጾኪያ ለሮማ አስተዳደር ሦስተኛ ከተማ የነበረች የሶርያ ከተማ ናት። በዚህች ቦታ ቀድመው ወንጌልን የሰበኩት ቅዱስ ጳውሎስና ቅዱስ በርናባስ ሲሆኑ ቀጥሎም ቅዱስ ጴጥሮስ ተካፍሎበታል።

በከተማዋ አይሁድም አሕዛብም ነበሩባት። የጌታ ደቀ መዛሙርት ‹ክርስቲያን› የሚለውን ስም ያገኙት በዚህች ከተማ ነው። ለመጀመሪያዋ የሐዋርያት ሲኖዶስ (50፤ 51 ዓ.ም) ምክንያት የሆነው ጥያቄም የተነሣው ከአንጾኪያ ክርስቲያኖች ነው።

በሐዋርያት እግር ተተክቶ መንበሩን የተረከበው አግናጥዮስ ምጥው ለአንበሳ ነበር። ዛሬ የሶርያ ክርስቲያኖች መንበር ናት።

ሐ. የእስክንድርያ መንበር

የእስክንድርያ ከተማ በግብፅ ሰሜናዊ ጫፍ በዓባይ ወንዝ ዳር የምትገኝ ወደብ ናት። ከተማዋ ስሟን ያገኘችው ከታላቁ የግሪክ ንጉሥ ከእስክንድር ነው። መንበሩን የመሠረተው ቅዱስ ማርቆስ ወንጌላዊ በ60 ዓ.ም አካባቢ ሲሆን በ68 ዓ.ም በሰማዕትነት ሲያርፍ ቅዱስ አንያኖስ በመንበሩ ተተክቶአል። ዛሬ የግብፅ ቤተክርስቲያን ዋና ማዕከል ናት።

---

2 የኢየሩሳሌምን ከተማ አመሠራረት ታሪክ በሐመር መጽሔት 3ኛ ዓመት ቁ.2 ላይ ተመልከት።

መ. የሮማ መንበር

የሮሜ መንግሥት ዋና ከተማ ሮማ ነበረች። በከተማዋ ለመጀመሪያ ጊዜ ወንጌልን የሰበከው ሐዋርያ ቅዱስ ጳውሎስ መሆኑ ይነገራል። የመጀመሪያዎቹን የሮም ጳጳሳት ቅዱስ ሊኑስንና ቅዱስ አኔቅሊጠስን የሾማቸውም እርሱ ነው። የሮም ሰዎች ግን ለታሪክ ሽሚያ በቅድሚያ የሰበከው ቅዱስ ጴጥሮስ ነው ይላሉ።

ሠ. የኤፌሶን መንበር

በጥንቱ የታናሹ እስያ በዛሬው የቱርክ ግዛት የምትገኝ ከተማ ናት – ኤፌሶን። አስቀድሞ በዚህች ከተማ ወንጌልን የሰበከው ሐዋርያ ቅዱስ ጳውሎስ ሲሆን ቅዱስ ዮሐንስ ወንጌላዊም መንበሩን በኤፌሶን አድርጎ ለብዙ ዓመታት አስተምሮባታል። በመጨረሻም በሮማውያን ተይዞ ወደ ፍጥሞ ደሴት የተጋዘው በዚህች ከተማ ሲያስተምር ነው።

ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ደቀ መዝሙሩ ጢሞቴዎስን ለዚህች ከተማ ሊቀ ጳጳስ አድርጎ ሾሞት ነበር። በግፍ እስከተገደለበት እስከ 97 ዓ.ም ድረስ የኤፌሶን ሊቀጳጳስ በመሆን ቅዱስ ዮሐንስን ረድቶአል።

የኤፌሶን መንበር ቅዱስ ዮሐንስ ከዚህ ዓለም ከተለየ (ከ99 ዓ.ም) በኋላ ቀዘቀዘች። ዛሬ ኢያዞሉክ ተብላ የጥንት ታሪኳ ጠፍቶ ቱርክ ውስጥ የምትገኝ ከተማ ሆናለች።

ረ. የሰርምኔስ መንበር

በቅድሚያ በዚህች ከተማ በማስተማር መንበሩን የመሠረተው ነባቤ መለኮት ሐዋርያው ቅዱስ ዮሐንስ ሲሆን እርሱ እየተዘዋወረ ለማስተማር እንዲያመቸው ደቀ መዘመሩ ፓሊካርፕስን ሊቀጳጳስ አድርጎ በመንበሩ ሾሞት ነበር። ፓሊካርፕስም በሰማዕትነት እስካረፈበት እስከ 155 ዓ.ም ድረስ ሲያገለግል ቆይቷል። ከዚያ በኋላ ግን ማዕከልነቷ እየቀዘቀዘ መጣ። ዛሬ ከተማዋ ኢዝሚር ተብላ ቱርክ ውስጥ ትገኛለች።

ሰ. የአቴና መንበር

በመጀመሪያ ለአቴናውያን ወንጌልን የሰበከው ሐዋርያ ቅዱስ ጳውሎስ ነው። እርሱም ለአቴና መንበር ቅዱስ ዲዮናስዮስን ሊቀጳጳስ

አድርጐ ሾመው። በመጀመሪያው መ/ክ/ዘ የኢቴና መንበር ወደ ሮም መጠቃለል በመጀመሩ እየተዘቀዘ መጣ።

ሸ. የቁስጥንጥንያ መንበር

የቁስጥንጥንያ ቤተ ክርስቲያን መጀመሪያ የተሰበከችው በሐዋርያው በቅዱስ እንድርያስ ነበር። ከተማዋ የምሥራቁ ሮም ግዛት (የባዛንቲየም) መናገሻ ነበረች። ይህች መንበር እነ ዮሐንስ አፈወርቅን የመሰሉ ታላላቅ የተዋሕዶ ሊቃውንት ያፈራች ናት። ነገር ግን ቁስጥንጥንያውያን በ451 ዓ.ም በኬልቄዶን የተፈጠረውን የክህደት ትምህርት በመቀበላቸው ርትዕት ከሆነችው ሃይማኖት ፈቀቅ አሉ። ይባስ ብሎ በ1445 ዓ.ም በኦቶማን ቱርክ ወረራ አካባቢው ሲያዝ የቁስጥንጥንያ መንበርነት ተደመደመ። አስደናቂው የቅድስት ሶፍያ ቤተ ክርስቲያንም መስጊድ ሆነ። ስሟም ተቀይሮ ኢስታንቡል ተባለ።

የመጀመሪያው መ/ክ/ዘ በአጠቃላይ ዛሬ ሁላችንም በታሪክ የምናነሣው፣ በኑሮ የምንገልጠው፣ የክርስትና ሕይወት ለዓለም የተበሠረበት ነበር።

ብዙ የታሪክ ምሁራን የሚዘነጉት ነገር የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ሲነሣ ታላቁን ቦታ የሚይዘው የቅዱሳን ልጆቿ ገድል መሆኑን ነው። የቤተ ክርስቲያን ጉዞ ማለት የቅዱሳን ተጋድሎ ነው። ያለ ቤተ ክርስቲያን ቅዱሳን፣ ያለ ቅዱሳንም ቤተ ክርስቲያን አይኖሩም። ቤተ ክርስቲያን በዓላውያን ነገሥታት፣ በአረማውያን መኳንንት ስትገፋ፣ በመናፍቃን ሤራ ስትፈተን ብትኖርና ብትመነምን እንኳ ሳትበጠስ ለዚህ ትውልድ እንድትደርስ ያደረጋት የቅዱሳን ልጆቿ ሰማዕትነት ነው።

ስለዚህም የቤተ ክርስቲያንን ታሪክ ስናነሣ ከአድራጊዎቹ፣ ከባለሟሎቹ እና ከታሪኩ ባለቤቶች አንገር ጭምር እንጂ ከድርጊቱ ጋር ብቻ መጓዝ የለብንም።

በዚህ በመጀመሪያው መ/ክ/ዘመንም ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ከቅዱሳን ሐዋርያት ጀምሮ አያሌ ቅዱሳንን አፍርታለች። አሠረ ፍኖታቸውን እንድንከተል፣ ውለታቸውንም እንዳንዘነጋ፣ በበረከታቸውም እንድንጠቀም ከቅዱሳን ሐዋርያት ታሪክ ገድልና በረከት በመጀመር ጥቂቶቹን እነሆ።

ምዕራፍ አንድ

ቅዱሳን ሐዋርያት

መድኃኒተ ዓለም ኢየሱስ ክርስቶስ በ30 ዘመኑ በማየ ዮርዳኖስ በዕደ ዮሐንስ ተጠምቆ 40 ቀንና ሌሊት በገዳመ ቆሮንቶስ ከጾመ ከጸለየ በኋላ የማስተማር ሥራውን ሲጀምር አስቀድሞ ያደረገው ነገር ቢኖር ቃሉን ተምረው፣ ሰምተው፣ ተአምራቱን አይተው፣ ዳሰው፣ በዓለም ዞረው ወንጌልን የሚሰብኩ ደቀ መዛሙርቱን መምረጥ ነበር። እነዚህ ደቀ መዛሙርቱም ሐዋርያት ተብለው ይጠራሉ።

ሐዋርያ የሚለው ቃል ሖረ–ሄደ ካለው የግእዝ ቃል የወጣ ሲሆን ትርጉሙም የተላከ ሂያጅ፣ ልዑክ ማለት ነው። ወንጌለ መንግሥትን፣ ድኅነተ ዓለምን ለመላው ዓለም ሊያውጁ፣ ሊያበሥሩ ተልከዋልና። ቅዱስ ማርቆስ በወንጌሉ እንደገለጠው (ማር.3፥13) አስቀድሞ ከእርሱ ጋር እንዲኖሩ ከጠራቸው በኋላ እግዚአብሔር ለሰው ልጅ የገለጠውን ድንቅ ሥራ፣ አምላክ ሰው ሆኖ ያደረገውን ተአምራት፣ ለዓለም ድኅነት የተደረገውን ሁሉ ሊመሠክሩ ተመርጠዋል።

ከዚያ በፊት በሌዋውያን ዘር ይወርድ የነበረውን የብሉይ ኪዳን ሥልጣነ ክህነት በሐዲስ በመተካት ለእነርሱ ሰጣቸው። ዮሐ.20፥22። እነርሱም ጌታችን እንዳስተማራቸውና ቃል ኪዳንም እንደገባላቸው። ማቴ.28፥20። ለተከታዮቻቸው ይኸንን ሥልጣን በአንብሮተ ዕድና በንፍሐት በመሾም አስተላለፉ። የሐዋ.9፥12።

በልጁ በኢየሱስ ክርስቶስ ደም የተዋጀችውን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን በስብከታቸው፣ በሰጣቸውም ሥልጣን፣ ባደላቸውም ጸጋ ጠብቀው አቆዩዋት።

የመጀመሪያዋ ቤተ ክርስቲያን በበዓለ ኀምሳ በቅዱስ ጴጥሮስ ስብከት በ3000 ምእመናን በሀገረ ኢየሩሳሌም በ34 ዓ.ም

ተመሠረተች። ከዚያም ዓለምን ዕጣ በዕጣ ተካፍለው ተዘዋውረው አስተማሩ። ወንጌልን ሰብከው ቤተ ክርስቲያንን አነፁ። አምልኮ ጣዖትን አጠፉ። ርኵሳን አጋንንትን አሳደዱ። በመስቀል ዕርፍ አርሰው፣ ንጹሕ ዘር ወንጌልን ዘርተው፣ በደማቸው አተሙ።

ላስተማሩት ሕዝብ ለእምነቱ ማጽኛ የሚሆኑ መልእክታትን ጻፉ። ሥርዓተ ቤተ ክርስቲያንን ሠሩ። ከጌታ የተማሩትን፣ ያዩትን እና የሰሙትን ለተከታዮቻቸው በቃልም፣ በኑርም በመጻሕፍትም አውርሰው በተጋድሎ ዐረፉ።

የሐዋርያት አመራረጥ

ጌታችን ሐዋርያትን ከድኾችም ከሀብታሞችም መርጦአል። እነ ቅዱስ ጴጥሮስን የመሰሉ ድኻ ዓሣ አጥማጆችን ሲጠራ እነቅዱስ ማቴዎስን የመሰሉ በቀረጥ ብር የከበሩትንም አልተዋቸውም። ሁሉም በእግዚአብሔር ዘንድ እኩል ናቸውና። ሁሉም ደግሞ ያላቸውን ትተው ተከትለውታል። ማቴ.4፥20፤ 9፥9።

ከተማሩትም ካልተማሩትም ወገን መርጦአል። ዮሐንስና ያዕቆብን ጌታ የጠራቸው ከአባታቸው ጋር ዓሣ ሲያጠምዱ ነው። ሌላ ትምህርት አልነበራቸውም። ነገር ግን አልናቃቸውም። ምሁረ ኦሪት የነበረውንም ናትናኤልን ጠርቶታል አልተወውም።

የቀናተኞች አይሁድ ወገን በመሆኑ በዚያን ዘመን ሮማውያንን ለማስወጣት ውስጥ ውስጡን በምድረ ፍልስጥኤም ይካሄድ የነበረው ፀመ ተካፋይ የነበረውን ስምዖንን ከዚያ ግርግር አውጥቶ የሰላምና የፀጥታ ወደብ ወደ ሆነው ወደ እርሱ ወስዶታል።

ቤተ እሥራኤል ስትመሠረት 12ቱ አበው እየተባሉ በሚጠሩት ከያዕቆብ አብራክ በተከፈሉ የአሥራ ሁለቱ ነገድ አባቶች ነበር። አሁንም የእሥራኤል ዘነፍስ ማኅበር ቤተ ክርስቲያን ስትመሠረት በ12ቱ ሐዋርያት ትሆን ዘንድ አምላክ ፈቀደ።

1. ቅዱስ ጴጥሮስ – ከቤተ ስምዖን (በእናቱ ወገን) እናቱ ትወደው ስለነበር በነገድዋ ስም ጠራችው።
2. ቅዱስ እንድርያስ–ከቤተ ሮቤል (በአባቱ ወገን) አባቱ ይወደው ነበርና ከነገዱ በተወረሰ ስም ጠራው።
3. ቅዱስ ያዕቆብ – ከነገደ ሌዊ (በአባቱ)
4. ቅዱስ ዮሐንስ – ከነገደ ይሁዳ (በእናቱ)
5. ቅዱስ ፊልጶስ – ከነገደ ዛብሉን
6. ቅዱስ በርተሎሜዎስ – ከነገደ ንፍታሌም።
7. ቅዱስ ማቴዎስ – ከነገደ ይሳኮር
8. ቅዱስ ቶማስ – ከነገደ አሴር
9. ቅዱስ ያዕቆብ ወልደ እልፍዮስ – ከነገደ ጋድ
10. ቅዱስ ታዴዎስ – ከነገደ ዮሴፍ
11. ቅዱስ ስምዖን ቀነናዊ – ከቤተ ብንያም
12. ያስቆሮቱ ይሁዳ – ከቤተ ዳን[3]

የሐዋርያት ሲኖዶስ

ሲኖዶስ ቃሉ የግሪክ ሲሆን ትርጉሙም ስለ ነገረ ቤተ ክርስቲያን የሚሰበሰቡ የቤተ ክርስቲያን አባቶች ጉባዔ ማለት ነው።

የመጀመሪያዋ የሐዋርያት ሲኖዶስ የተደረገችው በ50 ዓ.ም አካባቢ በኢየሩሳሌም ከተማ ሲሆን ለጉባዔው መደረግ ምክንያት የሆነውም በአንጾኪያ ቤተ ክርስቲያን ከይሁዲነት በተመለሱትና ከአረማዊነት በተመለሱት መካከል የተነሣውን ክርክር ለመፍታት ነበር።[4]

---

[3] ገድለ ሐዋርያት ገጽ 49–50

[4] አንዳንድ የቤተ ክርስቲያናችን ሊቃውንት ይህችኛይቱን እንደ ሦስተኛ ጉባኤ በመቁጠር የመጀመሪያው በ34 ዓ.ም በአስቆሮቱ ይሁዳ ምትክ የሚተካውን ሐዋርያ መርጦ ለመሾም የተደረገው ጉባኤ (የሐዋ.1፥15–26) ሁለተኛው ደግሞ በኢየሩሳሌም ቤተ ክርስቲያን ያሉ ክርስቲያኖችን ያገለግሉ ዘንድ ሰባቱን ዲያቆናት ለመምረጥና ለመሾም የተሰበሰበው ጉባኤ ነው ይላሉ። የሐዋ.6፥1–6። ትንሣኤ መጽሔት፤ ቁ.17/71፤ ገጽ 18። በአንጻር አብያተ ክርስቲያናት መጻሕፍትና [illegible] በዓለም ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ላይ ግን የመጀመሪያዋ ሲኖዶስ ተብላ የተመዘገበችው በሐዋ.15 ላይ የተደረገችው ናት።

ቅዱሳን ሐዋርያት በተሰበሰቡ ጊዜ ሁሉ ስለ ነገረ ቤተ ክርስቲያን፣ ስለሥርዓተ ቤተ ክርስቲያን፣ ስለ ካህናት አገልግሎት፣ ስለ ምእመናን ድርሻ፣ ስለ ቤተ ክርስቲያን አስተዳደር ውሳኔዎችን አስቀምጠዋል። እነዚህ ‹እነርሱና መንፈስ ቅዱስ› በአንድ ላይ ሆነው የወሰኑዋቸው ውሳኔያት በሲኖዶስ፣ በአብጥሊስ፣ በግፅው፣ በዲድስቅልያ ወዘተ. መጻሕፍቶቻቸውና በቤተ ክርስቲያን ትውፊት ለኛ ደርሰውናል።

ዛሬም በቅድስት ቤተ ክርስቲያን በዓመት ሁለት ጊዜ የሊቃነ ጳጳሳት ጉባዔ (ሲኖዶስ) የሚደረገው በዚሁ መሠረት ነው።

አዕማድ ሐዋርያት

ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ለገላትያ ክርስቲያኖች በላከው መልእክቱ (2፥9) ጴጥሮስ፣ ዮሐንስ እና ያዕቆብን ‹አዕማድ ሐዋርያት› በማለት ጠርቷቸዋል። ይህ ስም ሊሰጣቸው የቻለበት ዐቢይ ምክንያት የኢየሩሳሌምን ቤተ ክርስቲያን በዋናነት ያስተባብሩ ስለነበር ነው።

ከዚህም በተጨማሪ እነዚህ ሦስቱ ሐዋርያት ‹የምሥጢረ ሐዋርያት› እየተባሉም ይጠራሉ። መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ

- በደብረ ታቦር ምሥጢረ መለኮቱን ሲገልጥ
- በኢያኢሮስ ቤት ልጁን ሲፈውስ
- በጌቴሴማኒ ሲጸልይ ከሌሎች ለይቶ ይዟቸው ሄዶ ነበርና።

ቅዱስ ጴጥሮስ – የሐዋርያት አለቃ

ጌታችን በቂሳርያ ከተማ ለሐዋርያት ያቀረበውን ጥያቄ በመመለሱ ቅዱስ ጴጥሮስን ‹የዮና ልጅ ስምዖን ሆይ በሰማያት ያለው አባቴ እንጂ ሥጋ እና ደም ይህን አልገለጠልህም። አንተ ብፁዕ ነህ። እኔም እልሃለሁ አንተ ጴጥሮስ (ዐለት–በላቲን) ነህ። በዚህች ዐለትም ላይ ቤተ ክርስቲያኔን እሠራለሁ። የገሃነም ደጆችም አይችሉአትም። የመንግሥተ ሰማያትን መክፈቻዎች እሰጥሃለሁ። በምድር የምታሥረው በሰማያት የታሠረ ይሆናል። በምድር የምትፈታው በሰማያት የተፈታ ይሆናል።» ማቴ.16፥17–19 የሚለውን ቃል ተናግሯል።

ቅዱስ ጴጥሮስ ይህንን ለመባል የበቃው የክርስትና እምነት መሠረት የሆነውን ምሥጢረ ሥጋዌን – ምሥጢረ ተዋሕዶን በመመስከሩ ነው። አይሁድ የዮሴፍ ልጅ ነው፤ ሌሎቹ ደግሞ ከነቢያት አንዱ ነው፤ ሲሉ የክርስቶስን የባሕርይ አምላክነት ቁልጭ አድርጎ በመመስከሩ ምስክርነቱም የእምነት መሠረት ነውና ‹ዐለት› ተባለ። የክርስትና እምነት መነሻው የእግዚአብሔር አብ የባሕርይ ልጅ የሆነው ኢየሱስ ክርስቶስ ሊያድነን ሊዋጀንም መጣ ብሎ ማመ ነው።

ጌታችን ቅዱስ ጴጥሮስን ‹ዐለትነህ› ያለው ስለ እምነቱ ነው። ሰዎችን ታናሽ ወይም ታላቅ፣ ብፁዕ ወይንም ሌላ የሚያደርጋቸው እምነታቸው ነውና! ለዚህ ነው ጌታችን በመዋዕለ ትምህርቱ ብዙ ጊዜ ‹እምነትህ(ሽ) ታላቅ ነው› ይል የነበረው።

‹የመንግሥተ ሰማያት ቁልፍ› ለሐዋርያት የተሰጠውን ሥልጣነ ክህነት የሚያሳይ ነው።

በምድር ያሠሩት:- ከምእመናን ልቡና እያወጡ ያሠሩት ጠላት ዲያብሎስ፣ ርትዕት የሆነችውን ሃይማኖት ሊያጣምም ሲሞክር በስንዴው አዝመራ እንክርዳድን ሲዘራ ተገኝቶ አውግዘው የለዩት መናፍቅ በሰማያትም የታሠረ፣ የተለየ፣ የተወገዘ ይሆናል። እንኳንስ በሐዲስ ኪዳን ጥንት በሕገ ልቡና ዘመን አብርሃም የባረከውን ይስሐቅ፤ ይስሐቅ የባረከውን ያዕቆብ እግዚአብሔርም በሰማያት በረከት ሲባርካቸው የለዩዋቸውን እስማኤልንና ዔሳውን ደግሞ ከበረከቱ ለይቷቸዋል።

በምድር የፈታኸው:- ዓለም በበደል በኃጢአት የታሠረ ነውና የኃጢአትን ገመድ በወንጌል ሰይፋቸው በጣጥሰው በፊት ቢፈቱለት በንስሐ በቀኖና ቤተ ክርስቲያን ከበደል እሥራት ቢፈቱት በሰማያት ፍርድ፣ በሰማያት መዝገብ የተፈታ ነፃም የወጣ ይሆናል።

ይህ ሥልጣነ ክህነት ለቅዱስ ጴጥሮስ ብቻ የተሰጠ ሳይሆን ሐዋርያትን ሁሉ ወክሎ የተቀበለው ነው። ይህ ባይሆን ኖሮ በወንጌል ብርሃን የኃጢአትን ጨለማ እንዲገልጡ፣ የታሠሩትን እንዲፈቱ ጌታችን ሐዋርያትን ሁሉ ወደ ዓለም ባልላከም ነበር። መላክ የሚገባው ቅዱስ ጴጥሮስ ብቻ ነበርና።

ይህንንም ሲያረጋግጥልን ጌታችን ለሐዋርያት የመንፈስ ቅዱስን ሀብት ባደለበት፣ ሥልጣነ ክህነትን (አስቀድሞ የነገራቸውን፣ ያበሠራቸውን፣ ቃል ኪዳንም የገባላቸውን) ሲሰጣቸው ‹እፍ አለባቸውና መንፈስ ቅዱስን ተቀበሉ። ኃጢአታቸውንም ይቅር ያላችኋቸው ሁሉ ይቀርላቸዋል። የያዛችሁባቸውም ተይዞባቸዋል።› በማለት ቀድሞ በቃልና የተመሠለ ሥልጣናቸውን አብራርቶ ተረጉሞ ነገርዋቸዋል። ዮሐ.20፥22–23።

ይህም ሥልጣን በአንብሮተ ዕድ ለቤተ ክርስቲያን ካህናት ተላልፎአል ይተላለፋልም። ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ እንኳን ከተጠመቀ በኋላ ይህንን ሀብት በአንብሮተ ዕድ አግኝቶታል። የሐዋ.9፥12። እርሱም በፈንታው እነ ቅዱስ ጢሞቴዎስንና ቲቶን በዚሁ ሥልጣን ሾሟቸዋል። የመንፈስ ቅዱስ ልጁን ጢሞቴዎስንም ‹በማንም ላይ ፈጥነህ እጅህን አትጫን› በማለት ያዘዘው ይህንን ሥልጣነ ክህነት ለእግዚአብሔር ቤት አገልግሎት ለተመረጡ፣ ራሳቸውንም ወደው ፈቅደው ለለዩ፣ ለምእመናን አባት፣ መሪ መሆን ለሚችሉ ብቻ መስጠት ስላለበት ነው።

ከሁሉም በላይ ደግሞ መድኃኒተ ዓለም ኢየሱስ ክርስቶስ በሚያርግበት ሰዓት ‹እኔ እስከ ዓለም ፍጻሜ ድረስ ከእናንተ ጋር ነኝ› ማቴ.28፥20 በማለት የተናገረው ሐዋርያት ሳይሞቱ በዚህች ምድር የሚኖሩ ሆነው ሳይሆን በእነርሱ እግር ተተክተው ቤተክርስቲያንን ለሚያገለግሉ ካህናት ጭምር ይህንን የሐዋርያት ሥልጣን ማደሉን ሲናገር ነው።

የሐዋርያት ትምህርት – ለቤተ ክርስቲያን

ቅድስት ቤተ ክርስቲያን የተሰበከችው በሐዋርያት በመሆኑ ትምህርተ ሐዋርያት ከክርስቶስ የተገኘ የቤተ ክርስቲያን እምነት መነሻ ነው። የሐዋርያት ትምህርት በዓይን ያዩት፣ በጆር የሰሙት፣ በእጅ የዳሰሱት በኋላም በመንፈስ ቅዱስ የተረዱት ነውና እውነተኛነቱ የተረጋገጠ ነው።

በመድኀኒተ ዓለም ኢየሱስ ክርስቶስ ‹ሂዱና አስተምሩ› ተብለው የታዘዙ ናቸውና መልእክተኛነታቸው የታመነ ነው። የእነዚህን ሐዋርያት ትምህርት ቤተ ክርስቲያን 1.በትውፊት 2. በመጻሕፍት አግኝታዋለች።

1. በትውፊት

ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ በመልእክቱ ‹ከእኔ የተማራችሁትንና የተቀበላችሁትን፣ የሰማችሁትንም ያያችሁትንም እነዚህን አድርጉ› ፊልጵ 4፥9። በማለት እንደተናገረው ሐዋርያት ያስተማሩት በመጻሕፍት ብቻ ሳይሆን ከኑሮአቸው፣ ከተግባራቸው፣ ከገድላቸው እና ከትሩፋታቸው ጭምር በመሆኑ ቅድስት ቤተ ክርስቲያን በሐዋርያዊው ትውፊት ትጠቀምበታለች።

2. በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት

የሐዋርያትን እውነተኛ ትምህርት ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ጠብቃ በመያዝ ለዓለም አበርክታዋለች። ሐዋርያት ወንጌልንና መልእክታትን የጻፉት ያስረከቡትም ለቤተ ክርስቲያን ነው። የሚገኘውም በቤተ ክርስቲያን ነው። የመጽሐፍ ቅዱስ ባለቤትም ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ናት።

ለቅድስት ቤተ ክርስቲያን የትምህርቷ፣ የሥርዓቷና የሕግ መሠረት መጽሐፍ ቅዱስ የሆነውም በዚሁ ምክንያት ነው።

የሐዋርያት ዝርዝር

በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የሐዋርያት ዝርዝር በአራት ቦታዎች ተጽፎ ይገኛል። እነዚህ ዝርዝሮች በማቴዎስ፣ በማርቆስና በሉቃስ ወንጌሎች ሲገኙ በዮሐንስ ወንጌል ግን ዝርዝሩ አልሠፈረም። የመጨረሻው ዝርዝር የሚገኘው በሐዋርያት ሥራ ላይ ነው።

ማቴዎስ 10፥1–4፤	ማርቆስ 3፥16–19፤	ሉቃስ 6፥13–16፤	የሐዋ.ሥራ 1፥13–14
ጴጥሮስ	ጴጥሮስ	ጴጥሮስ	ጴጥሮስ
እንድርያስ	ያዕቆብ ወ/ዘብዴዎስ	እንድርያስ	ዮሐንስ
ያዕቆብ ወ/ዘብዴ	ዮሐንስ	ያዕቆብ ወ/ዘብዴ	ያዕቆብ ወ/ዘብዴዎስ
ዮሐንስ	እንድርያስ	ዮሐንስ	እንድርያስ
ፊልጶስ	ፊልጶስ	ፊልጶስ	ፊልጶስ
በርተሎሜዎስ	በርተሎሜዎስ	በርተሎሜዎስ	ቶማስ
ቶማስ	ማቴዎስ	ማቴዎስ	በርተሎሜዎስ
ማቴዎስ	ቶማስ	ቶማስ	ማቴዎስ
ያዕቆብ ወ/እልፍ.	ያዕቆብ ወ/እልፍዮስ	ያዕቆብ ወ/እልፍዮስ	ያዕቆብ ወ/እልፍዮስ
ታዴዎስ	ታዴዎስ	ስምዖን ቀነናዊው	ስምዖን ቀነናዊው
ስምዖን ቀነናዊው	ስምዖን ቀነናዊው	የያዕቆብ ይሁዳ	የያዕቆብ ይሁዳ
ያስቆርቱ ይሁዳ	ያስቆርቱ ይሁዳ	ያስቆርቱ ይሁዳ	—

ይህ የሐዋርያት ዝርዝር በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ ብቻ ሳይሆን በቤተክርስቲያን አዋልድ መጻሕፍትም በልዩ ልዩ ቦታ ይገኛል። ለምሳሌ ያህልም የገድለ ሐዋርያትንና የቅዳሴ ማርያምን እቅርበናል።

ገድለ ሐዋርያት[5]	ቅዳሴ ማርያም[6]
ጴጥሮስ	ጴጥሮስ
እንድርያስ	ያዕቆብ
ያዕቆብ ወ/ዘብዴዎስ	ዮሐንስ
ዮሐንስ	እንድርያስ
ፊልጶስ	ፊልጶስ
በርተሎሜዎስ	በርተሎሜዎስ
ማቴዎስ	ቶማስ
ቶማስ	ማቴዎስ
ያዕቆብ ወ/እልፍዮስ	ያዕቆብ ወ/እልፍዮስ
ታዴዎስ	ታዴዎስ
ስምዖን ቀነናዊው	ስምዖን
ያስቆርቱ ይሁዳ	ማትያስ

ከ12 ሐዋርያት መካከል ጴጥሮስ፣ ዮሐንስ፣ ያዕቆብ፣ እንድርያስ፣ ቶማስ፣ ማቴዎስ፣ ስምዖን ቀነናዊ፣ ያዕቆብ ወልደ እልፍዮስ፣ በርተሎሜዎስና ፊልጶስ በአራቱ የመጽሐፍ ቅዱስ የሐዋርያት ዝርዝሮችና በሁለቱ አዋልድ መጻሕፍት ላይ ስማቸው ሳይለወጥ የሚገኝ ሲሆን ያስስቆርቱ ይሁዳ ደግሞ ታንቆ በመሞቱ የተነሣ በሐዋርያት ሥራ ላይ ስሙ ባይጠቀስም በሦስቱ ወንጌላውያን መጻሕፍትና በገድለ ሐዋርያት ላይ ተጽፎአል።

---

5 ዝኒ ከማሁ

6 ቅዳሴ ማርያም በተስፋ ገ/ሥላሴ ማተሚያ ቤት በ1984 የታተመ

ሐዋርያው ማትያስ የተተካው በዚሁ ሐዋርያ ምትክ ነው። በቅዳሴ ማርያም ላይም አባሕርያቆስ ስሙን ጠቅሶት ይገኛል።

ታዴዎስ ከአራቱ የመጽሐፍ ቅዱስ የሐዋርያት ዝርዝሮች በሁለቱ እና በሁለቱ አዋልድ መጻሕፍት ላይ የሚገኝ ሲሆን፤ የያዕቆብ ይሁዳ (ከአስቆሮቱ ይሁዳ ለመለየት) ደግሞ በቀሩት ሁለቱ ማለትም በሉቃስ ወንጌልና በሐዋርያት ሥራ ላይ ተመዝግቦአል።

ማቴዎስና ማርቆስ እንዲሁም ገድለ ሐዋርያትና ቅዳሴ ማርያም ታዴዎስ በሚለው ስሙ ሲጠሩት፤ ወንጌላዊው ሉቃስ ግን በሁለቱም መጻሕፍቱ (በወንጌሉና በየሐዋርያት ሥራ) ‹የያዕቆብ ይሁዳ፣ የያዕቆብ ልጅ ይሁዳ› ፣ በማለት ይጠቅሰዋል።

በእሥራኤላውያን ዘንድ ከአንድ በላይ ስም የተለመደ ነው። ምክንያቱም ከብዙ ሕዝብ ጋር በመኖራቸውና የብዙ ቋንቋ ማለትም የግሪክ፣ የዕብራይስጥ፣ የአራማይክ፣ የሮማይስጥ፣ ወዘተ. ተናጋሪዎች በመሆናቸው በልዩ ልዩ ቋንቋ ብዙ ስሞች አሏቸው።

ለምሳሌ

- ጴጥሮስ (ላቲን)፣ ስምዖን (ዕብራይስጥ)፣ ኬፋ (አራማይክ)
- ቶማስ (ዕብራ)፣ ዲዲሞስ (በግሪክ መንታ ማለት ነው።)
- ማቴዎስ–ሌዊ
- ማርቆስ (ሮማይስጥ)፣ ዮሐንስ (ዕብራ)
- ሳውል (ዕብራ)፣ ጳውሎስ (ግሪክ)

በልዩ ልዩ ስም ተጠርተዋል። በዚህም መሠረት ታዴዎስም ‹ልብድዮስ–የያዕቆብ ይሁዳ› ተብሎ በሦስት ስም ተጠርቷል።

ናትናኤል

በዮሐ.1፥44–52 ላይ እንደምናገኘው ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ፊልጶስን በጠራው ጊዜ ፊልጶስም ናትናኤልን ጠርቶት ነበር። ጌታም ለናትናኤል የሕይወቱን ነገር በነገረው ጊዜ ናትናኤል ተደነቀ። በዚህም ሰዓት ጌታችን ‹ከዚህ የሚበልጥ ነገር ታያለህ› በማለት አስከትሎት ነበር። ነገር ግን የናትናኤል ስም

በሐዋርያት ዝርዝር በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥም ሆነ በአዋልድ መጻሕፍት አልተጠቀሰም። ታድያ ናትናኤል የትደረሰ?

የምዕራቡ ዓለም ሊቃውንት ናትናኤል ማለት በርተሎሚዎስ ነው በማለት ያስትምራሉ።[7] የቤተ ክርስቲያናችን ቅዱሳት መጻሕፍት ግን በርተሎሚዎስ የሌላ ሐዋርያ ስም ሲሆን ናትናኤል የስምዖን ቀነናዊው ሌላ ስሙ ነው።[8] በማለት ይገልጣሉ።

ናትናኤል ምሁረ ኦሪት እንደነበር አውግስጢኖስ ጽፎአል። ስምዖን ቀነናዊው ለመባል የበቃውም በወቅቱ በምድረ ይሁዳ ይካኼድ የነበረው የከነዓናውያን ንቅናቄ አባል የነበረ በመሆኑ ነው። ለዚህ ያበቃው ለኦሪትና ለሀገሩ የነበረው ቅናት ሳይሆን አይቀርም። በመሆኑም የናትናኤልና የስምዖን ጠባይ በዚህ ይመሳሰላል። ስለዚህም ናትናኤል ስምዖን ነው ለማለት ያስኬዳል።

ያዕቆቦች

በሐዋርያት ዝርዝር ውስጥ ሁለት ያዕቆቦች ተጠቅሰዋል።

1. ያዕቆብ ታላቁ፣ ወልደ ነጎድጓድ፣ ወልደ ዘብዴዎስ በሄሮድስ አግሪጳ ተይዞ በ44 ዓ.ም በኢየሩሳሌም በሰማዕትነት ያረፈው።

2. ያዕቆብ ወልደ እልፍዮስ

የመጀመሪያው ያዕቆብ በስሙም በግብሩም በሊቃውንቱ ዘንድ አከራካሪ አልሆነም ነገር ግን ሁለተኛውን ያዕቆብ ብዙዎች ከያዕቆብ የጌታ ወንድም የተለየ አድርገው ይጽፉታል። (ገላ.1፥19)

በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ የጌታ ወንድሞች በመባል ያዕቆብ፣ ዮሳ፣ ስምዖን ተጠርተዋል። ማር.6፥13። ስለነዚህ የጌታ ወንድሞች ከጥንት ጀምሮ በሊቃውንቱ ዘንድ ሁለት ዓይነት አመለካከት አለ።

1. ዮሴፍ ከሚች ሚስቱ የወለዳቸውና ከጌታ ጋር አብረው ያደጉ ናቸው። ይህን መልስ የሰጠው አባታችን ቅዱስ ኤጲፋንዮስ ነው። ኤጲፋንዮስ በ382 ዓ.ም ተነሥቶ እመቤታችን ከጌታ ሌላ ልጆች

---

7 Dictionary of Saints p. 58-59, Oxford Christian Dictionary p. 136

8 ገድለ ሐዋርያት ገጽ 49–50፤ ስንክሳር ሐምሌ 10፤ ትንግኤ 138/82 ገጽ 19–20። ትንግኤ 70/75 ገጽ 13። (St.Jerome, PL 23; 763; 26; 63)

ወልዳለች የሚለውንና ዛሬ ድረስ መናፍቃን የሚነዙትን የክህደት ትምህርት ማስተማር ለጀመረው ሄሊቪዲየስ ለተባለው ላቲናዊ መናፍቅ በሰጠው መልስ ላይ የጌታ ወንድሞች የተባሉት የሴፍ ከሚች ሚስቱ የወለዳቸው እንደሆኑ አስተምሮ ነበር።

ይህ ትምህርት የተሰጠው ቃል በቃል ሲነገር የመጣውን ትውፊት መሠረት በማድረግ ሲሆን በግብፅ፣ በሶርያ፣ በግሪክ እና ኢትዮጵያ አበው በመጻሕፍትም ተጠቅሶ ይገኛል። አውሳብዮስ ዘቂሣርያ፣ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ፣ ቄርሎስ ዘእስክንድርያም ይህን ትምህርት አስተምረዋል።

2. የአክስቱ ልጆች ናቸው።

ይህንን ትምህርት ለሄሊቪዲየስ በሰጠው መልስ ላይ ያሠፈረው አባ ጀሮም ነው። አባ ጀሮም ለዚህ ትምህርቱ መሠረት ያደረገው መጽሐፍ ቅዱስን ሲሆን አቀራረቡም እንደሚከተለው ነው።

ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስን በመከራው ሰዓት የተከተሉትን አንስት ወንጌላውያን በየክፍላቸው ጽፈዋቸዋል።

ማቴዎስ – ኢየሱስንም እያገለገሉ ከገሊላ የተከተሉት ብዙ ሴቶች በሩቅ ሆነው ሲመለከቱ በዚያ ነበሩ። ከእነርሱም መግደላዊት ማርያም፣ የያዕቆብና የዮሳ እናት ማርያም የዘብዴዎስም የልጆቹ እናት ነበሩ። ማቴ.27፥55–56።

ማርቆስ – ሰንበትም ካለፈ በኋላ መግደላዊት ማርያም፣ የያዕ ቆብም እናት ማርያም፣ ሰሎሜም መጥተው ሊቀቡት ሽቶ ገዙ። ማር.16፥1–2።

ሉቃስ – ይህንም ለሐዋርያት የነገሩዋቸው መግደላዊት ማር ያምና ዮሐና የያዕቆብም እናት ማርያም... ሉቃ.24፥10

ዮሐንስ – ነገር ግን በኢየሱስ መስቀል አጠገብ እናቱ፣ የእናቱም እኅት የቀለዮጳም ሚስት ማርያም፣ መግደላዊትም ማርያም ቆመው ነበር። ዮሐ.19፥25።

ከላይ በአራቱም ወንጌላውያን እንዳየነው በጌታችን መከ መስቀል ጊዜ ከእመቤታችን ሌላ ሁለት ማርያሞች ነበሩ።

1. መግደላዊት ማርያም (አራቱም ወንጌላውያን በዚሁ ስም ጠርተዋታል።)
2. ማቴዎስ – የያዕቆብና የዮሳ እናት ማርያም

- ማርቆስ – የያዕቆብ እናት ማርያም
- ዮሐንስ – የእናቱ እኅት የቀለዮጳ ሚስት ማርያም በማለት የጠሯት ሁለተኛዋ ናት።

በዚህም መሠረት የያዕቆብና የዮሳ እናት ማርያም የተባለችው ቅዱስ ዮሐንስ በወንጌሉ የእናቱ እኅት ያላት የቀለዮጳሚስት ማርያም ናት።

በመሆኑም ያዕቆብ ለጌታ የአክስቱ ልጅ ነው። አባቱ ቀለዮጳ (እልፍዮስ ሲሆን) እናቱ ማርያም ትባላለች። ጥንታውያን የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ጸሐፍት ቀለዮጳ የዮሴፍ ወንድም ሲሆን ማርያም ደግሞ የእመቤታችን እኅት መሆንዋን ጽፈዋል።[9] ከአዋልድ መጻሕፍት አንዱ የሆነው ትርጓሜ ወንጌል የእመቤታችን እናት ሐና ካረፈች በኋላ ኢያቄም ሌላ ሚስት አግብቶ የቀለዮጳ ሚስት የሆነችውን ማርያምን እንደወለደ ይዘግባል።[10]

ቅዱስ ያዕቆብ የጌታ ወንድም ለመባል የበቃው፤ አባቱ ቀለዮጳ የዮሴፍ ወንድም በመሆኑ እናቱም የእመቤታችን እኅት ስለሆነች በዝምድናው ቅርበት ሲሆን፤ በሌላ በኩልም ከጌታችን ጋር በዮሴፍ ቤት በአንድነት በማደጋቸው ነው።

ቀለዮጳ የግሪክ ስም ሲሆን እልፍዮስ ደግሞ ዕብራዊ ስሙ ነው። ሁለት ስም ለእሥራኤል ልማዳቸው ነው። እንግዲህ በሐዲስ ኪዳን ውስጥ ያሉት ያዕቆቦች ሁለት እንጂ ሦስት አይደሉም። እነርሱም:-

1. ያዕቆብ ወልደ ቀለዮጳ፤ ወልደ እልፍዮስ፤ የጌታ ወንድም፤ ታናሹ ያዕቆብ (ከያዕቆብ ወልደ ዘብዴዎስ በዕድሜ ስለሚያንስ)

2. ያዕቆብ ወልደ ዘብዴዎስ፤ የዮሐንስ ወንድም፤ ታላቁ ያዕቆብ።

---

9 Hegesib 29 Eusebius Hist Eccl. 1.III. C. 11; Ibid III.C.32

10 ትርጓሜ ወንጌል ገጽ 103፤ በአይሁድ ዘንድ በአንድ ቤተሰብ በአንድ ዓይነት ስም የሚጠሩ ሰዎች መኖር ልማዳቸው ነው። ለምሳሌ መጥምቁ ዮሐንስን በአባቱ ስም ዘካርያስ ሊሉት ፈልገው ነበር።

የሐዋርያት ክብር በቤተ ክርስቲያን

ቅዱሳን ሐዋርያት የቤተ ክርስቲያን ቀዳማውያን አበው፣ ስለ ቅድስት ቤተ ክርስቲያን የተሠዉ፣ ሕይወታቸውን ለቤተ ክርስቲያን የሰጡ፣ በመሆናቸው በቤተ ክርስቲያን ዘንድ ልዩ ክብር አላቸው። ቅድስት ቤተ ክርስቲያንም በልዩ ልዩ መንገድ ታከብራቸዋለች።

ሀ. ትምህርታቸውን ሳታዛባ በመጠበቅ:- ብዙዎች በልዩ ልዩ ዘመን ከእውነተኛው ትምህርተ ሐዋርያት አፈንግጠዋል። በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን በሲሞን መሠርይ መሥራችነት[11] ከተነሡት ግኖስቲኮች ጀምሮ በኋላ ዘመን እስከፈለቁት አርዮሳውያን፣ መቅዶንዮሳውያን፣ ሰባልዮሳውያን፣ ንስጥርሳውያን፣ መሐመዳውያንና ሉተራውያን ድረስ ሐዋርያዊት ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ያቆየችላቸውን ትምህርተ ሐዋርያት፣ ትውፊተ ሐዋርያትን ትተው በገዛ ፍልስፍናቸውና ምኞታቸው ፈቃድ ሲመሩ ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ግን የሐዋርያትን ትምህርትና ትውፊት ጠብቃ እስከዛሬ ኑራለች።

ለ. ገድላቸውን በመመስከር:- አበው ሐዋርያት የክርስትና ኑሮ ፋና ወጊዎች በመሆናቸው ከከሀድያን፣ ከመናፍቃን፣ ከአረማውያን፣ ከትዕቢተኛ መኳንንትና መሳፍንት፣ ከዚህ ዓለም የዲያብሎስ አሽከላ ጋር ተጋድለው በደማቸው ቀለም በአጥንታቸው ብዕር ነው – ክርስትናን የጻፉት። ጽፈውም ብቻ ሳይሆን ኑረው ቀም ሰው አሳይተውናል። ‹እግዚአብሔር ቸር እንደሆነ ቅመሱ እዩም› እንዳለ ልበ አምላክ ዳዊት።

በሹክሹክታ የተማሩትን በጩኸት፣ በጨለማ የተማሩትን በብርሃን፣ በቤት የተማሩትን በሰገነት ገልጠውታል። በዚህ ጊዜም ጨለማ የሰፈነበት ዓለም የወንጌልን ብርሃን መቀበል ተስኗት ፍዳ መከራ አብዝቶባቸዋል። ይህ ያደረጉት ተጋድሎ ዛሬ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ፣ በገድላቸው፣ ወዘተ ይገኛል። ጽፎ መረከብ ማስተማርም ብቻ ሳይሆን በእግራቸው የተተኩ አበውም መንገዳቸውን ተከትለውታል።

---

11 Oxford Christian Dictionary p. 1258

ዛሬም ቅድስት ቤተ ክርስቲያን የሐዋርያትን ተጋድሎ ለትውልድ ሁሉ ትመሰክረዋለች። ልጆቿ አሠረ ፍናታቸውን እንዲከተሉ ታስተምራቸዋለች። ልጆቿም ‹‹የማይበልጠውን ትንሣኤ እንዲያገኙ እስከ ሞት ድረስ ተደበደቡ። ሌሎችም መዘበቻ በመሆንና በመገረፍ ከዚህም በላይ በእሥራትና በወኅኒ ተፈተኑ። በመጋዝ ተሠነጠቁ። በሠይፍ ተገድለው ሞቱ። ሁሉን እያጡ መከራን እየተቀበሉ እየተጨነቁ የበግና የፍየል ሌጦ ለብሰው ዞሩ። ዓለም አልተገባቸውምና በምድረ በዳና በተራራ፣ በዋሻና በምድር ጉድጓድ ተቅበዘበዙ።›› እንዳለ ቅዱስ ጳውሎስ ዕብራ.11፥38።

ስለ ወንጌል ክብር፣ ስለ ርትዕት ሃይማኖት የተሠው፤ የቤተ ክርስቲያን መዓዛ የሆኑ ሐዋርያትን ገድል በተግባር ያውሉታል።

ሐ. በዓላቸውን በማክበር:- ቅድስት ቤተ ክርስቲያን የቅዱሳን ሐዋርያት የሰማዕትነታቸውን (ከቅዱስ ዮሐንስ በቀር፤ እርሱ ግን ሳይሞት ወደ ብሔረሕያዋን ስለተወሰደ የተወለደበት ይከበራል። ዮሐ.21፥22።) በዓል ታከብራለች። የጻድቅ ሞቱ በእግዚአብሔር ዘንድ የተከበረ ነውና።

ይህ የሐዋርያት በዓል ከመጀመሪያዎቹ ክርስቲያኖች ጀምሮ ይከበር ነበር። የሰርምኔሱ ሊቀጳጳስ ፖሊካርፐስ ሐዋርያት በሰማዕትነት ያረፉበት በዓል በጥንታውያን ክርስቲያኖች ዘንድ ይከበር እንደነበረ በ2ኛው መ/ክ/ዘመን ላይ ዘግቦ ነበር።[12] ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የሐዋርያት በዓል በድምቀት በቤተ ክርስቲያን ይከበራል። በቤተ ክርስቲያናችን የበዓላት ቀኖና መሠረት የቅዱሳን ሐዋርያት በዓል የሚከበርበት ዕለት እንደሚከተለው ነው።

1. ዮሐንስ ወንጌላዊ	መስከረም 4 (ልደቱ)
2. ሐዋርያው ማቴዎስ	ጥቅምት 12
3. ሐዋርያው ፊልጶስ	ኅዳር 18
4. ሐዋርያው እንድርያስ	ታኅሣስ 4
5. ሐዋርያው ያዕቆብ ወ/እልፍዮስ	የካቲት 10

---

12 Dictionary of Saints,p.8

6. ሐዋርያው ማትያስ መጋቢት 8
7. ሐዋርያው ያዕቆብ ወ/ዘብዴዎስ ሚያዝያ 17
8. ሐዋርያው በርተሎሜዎስ መስከረም 1
9. ሐዋርያው ስምዖን ቀነናዊ/ናትናኤል ግንቦት 15
10. ሐዋርያው ቶማስ ግንቦት 26
11. ሐዋርያው ታዴዎስ ሐምሌ 2
12. ሐዋርያው ጴጥሮስ ሐምሌ 5
13. ሐዋርያው ጳውሎስ ሐምሌ 5

መ. በስማቸው ሕንፃ ቤተ ክርስቲያን በመሰየም።

አስቀድሞ እግዚአብሔር በነቢዩ በኢሳይያስ ቃል «ሰንበቴን ስለሚጠብቁ፣ ደስ የሚያሰኘኝንም ነገር ስለሚመርጡ፣ ቃል ኪዳኔንም ስለሚይዙ ጃንደረቦች እንዲህ ይላል:- በቤቴና በቅጥሬ ውስጥ ከወንዶችና ከሴቶች ልጆች ይልቅ የሚበልጥ መታሰቢያና ስም እሰጣቸዋለሁ» ኢሳ.56፥4 ብሎ ለቅዱሳን ልጆቹ በገባው ቃል ኪዳን መሠረት ዛሬ በቤተ ክርስቲያን ታቦት ተቀርፆላቸው፣ በስማቸው ሕንፃ ቤተ ክርስቲያን ተሠርቶላቸው ይከበራሉ።

ሠ. በሥማቸው በመጠራት:- ቅዱሳን ሐዋርያት የቤተ ክርስቲያን መሠረት የክርስትና ፈር ቀዳጅ ናቸውና ዘወትር ሊታሰቡ ይገባል። በመሆኑም በክርስቲያኖች ዘንድ ክርስትና ከተነሡበት ዕለት ጀምሮ በስማቸው መጠራት ባህላችን ነው።

1. ሥዕላቸውን በማክበር

ከጥንቱ የካታኮምብ (ገበበምድር) ቤተ ክርስቲያን ጀምሮ የቅዱሳን ሐዋርያት ሥዕል ለሥርዓተ አምልኮ (ለጸሎት፣ ለምልጃና ለምስጋና) መጠቀም የቤተ ክርስቲያን ሥርዓት ነው። ከዚያም በኋላ እስከ ዛሬ ድረስ የሐዋርያት ሥዕል በየአጥቢያ ቤተክርስቲያኑ

ይገኛል። ምእመናንም አስቀድመው የልብሳቸውን ዘርፍ እየነኩ በጥላቸው ላይ እየተኙ ይፈወሱ እንደነበሩት ሁሉ የሐዋ.5፥15፤ 19፥11 ዛሬም ሥዕላቸውን እየዳሰሱ ድኅነተ ሥጋ ድኅነተ ነፍስ ያገኙበታል።

ሰ. በአማላጅነታቸው በመታመን

የቅዱሳን አማላጅነት በቅዱሳት መጻሕፍት ትምህርትና በቤተ ክርስቲያን ታሪክ በተለያዩ ቦታዎች ተገልጦ ይገኛል። በዚህም መሠረት የቅዱሳን ሐዋርያት አማላጅነትም ከመጀመሪያዎቹ ክርስቲያኖች ጀምሮ የታወቀ የታመነም ነው። በሮማ መንግሥት ጨካኝነት የተነሣ በግበበምድር ለመኖር የተገደዱት ጥንታውያን ክርስቲያኖች፤ በግበበ ምድሩ ግድግዳ ላይ በጻፉት ጸሎታቸው፤

«ጳውሎስና ጴጥሮስ ሆይ ድል እናገኝ ዘንድ ጸልዩልን» ብለው የተናገሩት ተገኝቷል።[13]

13 Dictionary of Saints p. 8

ምዕራፍ ሁለት

የሐዋርያት ታሪክ ሥራና ገድል

የቅዱሳን ሐዋርያት ታሪክ ገድልና ሥራ በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ በሙሉ አልሰፈረም። አርባዕቱ ወንጌላት ሐዋርያት እንዴት እንደተጠሩና እስከ ዕርገት ድረስ የነበራቸውን ሁኔታ ሲጽፉ፤ ወንጌላዊው ሉቃስ ደግሞ የሐዋርያትን (በተለይ አስቀድሞ በኢየሩሳሌም የነበሩትን በኋላም የቅዱስ ጳውሎስን ጉዞ በመከተል) ታሪክ እስከ 60ዎቹ መጀመሪያ ያለውን ጽፏል።

ከዚህ በመለስ ያለውን የሐዋርያት ታሪክ ለማወቅ ግን ዋናው ምንጩ የቤተ ክርስቲያን የታሪክ መጻሕፍት ናቸው። የሐዋርያት ደቀ መዛሙርት እነ ፓፒያስ፣ ፓሊካርፐስ፣ አግናጥዮስ፣ ቀሌምንጦስ ዘርም ወዘተ. የአባቶቻቸውን ታሪክ ጽፈው አቆይተውልናል። በኋላ ጊዜም በ2ኛውና በ3ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተነሱት የቤተክርስቲያን ታሪክ ጸሐፍት እነአውሳብዮስ፣ ሩፈናስ፣ ጀሮም፣ ወዘተ. በትውፊት የተቀበሉትን መዝግበው አልፈዋል።

ቅዱሳን ሐዋርያት ገድላቸው የተጻፈላቸው፣ በዓላቸው የተከበረላቸው የመጀመሪያዎቹ ክርስቲያኖች ናቸው። እኛም በአጭሩ እንደሚከተለው እንመለከታለን።

1. ሐዋርያው ቅዱስ ጴጥሮስ

በገሊላ ባሕር ዳር በምትገኘው በቤተሳይዳ ተወለደ። የአባቱ ስም ዮና ይባላል። ከአምስት ዓመቱ ጀምሮ ያደገው በቅፍርናሆም ከተማ ሲሆን በጉልማሳነቱ ከወንድሙ ከእንድርያስ ጋር በገሊላ ባሕር ዓሳ ማሥገር ጀመረ። ለደቀመዝሙርነት ሲመረጥ ዕድሜው 55 ዓመት

እንደነበረ ይነገራል።[14] ወደ ጌታችን ያመጣውም ወንድሙ እንድርያስ ነው።

ቅዱስ ጴጥሮስ በርናባስ እና ወንጌላዊው ማርቆስ ቤተ ዘመድ ናቸው። የማርቆስ አባት አርሶጦቡሉስ እና በርናባስ በእናት የሚገናኙ ወንድማማች ናቸው። ቅዱስ ጴጥሮስ ያገባው የበርናባስና የአርስጦቡሉስን እኅት ስለነበር በጋብቻ ይዛመዳሉ።[15]

ቅዱስ ጴጥሮስ ለሐዋርያነት ሲጠራ መተዳደሪያው የነበረውን መረቡንና ታንኳውን እንዲሁም አባቱን እርግፍ አድርጎ ትቶ ጌታውን የተከተለ ሐዋርያ ነው።

የመጀመሪያ ስሙ ስምዖን ሲሆን ይህንንም እናቱ በነገዱ ስም እንዳወጣችለት ይነገራል። በቂሳርያ ከተማ መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ‹ማን ትሉኛላችሁ?› ብሎ በጠየቀ ጊዜ ‹አንተ የሕያው እግዚአብሔር ልጅ ነህ› ብሎ ለአይሁድ ሊታውንት የተሰወረውን ምሥጢረ ተዋሕዶ ገልጦ በመመስከሩ ጌታችን ‹አንተ ጴጥሮስ ነህ› ብሎታል ይህም በላቲን ቋንቋ ዐለት ማለት ነው። በአራማይክ ደግሞ ኬፋ ይባላል።

ቅዱስ ጴጥሮስ ከአዕማድ ወይንም የምሥጢር ሐዋርያት ከእነ ዮሐንስን እና ያዕቆብ ጋር የሚቆጠር ነው። ከሐዋርያት ሁሉ ቀደም ቀደም የማለት ባሕርይ ነበረው። ጌታ በጥብርያዶስ ባሕር ላይ ሌሊት በእግሩ ሲመጣ ቢመለከት ወደ አንተ እመጣ ዘንድ እዘዘኝ በማለት ካስፈቀደ በኋላ ወደ ጌታ ለመምጣት መንገድ ጀምር በመሐል ቤት ጥርጣሬ ገባውና መስጠም ስለጀመረ ጌታችን ‹ያመንክ እንጂ ያላመንክ አትሁን› ብሎ ገስፆ ከመስጠም አድኖታል። ማቴ.14፥22–33።

በቅፍርናሆም ጉባኤ ጌታችን ምሥጢረ ቁርባንን ሲያስተምር፣ አይሁድ ስላልገባቸው ወደ ኋላ አፈገፈጉ። ከደቀ መዛሙርቱም «ብዙዎቹ ወደ ኋላ ተመለሱ» በዚህን ጊዜ መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ «እናንተ ደግሞ ልትሄዱ ትወዳላችሁ?» ብሎ ሐዋርያትን ጠየቃቸው። በዚህ ሰዓት «ጌታ ሆይ ወደማን እንሄዳለን?

---

14 ዜና ሐዋርያት ገፅ 3–15

15 መጽሐፈ አሚን ገፅ 35

አንተ የዘላለም የሕይወት ቃል አለህ። እኛስ አንተ ክርስቶስ የሕያው እግዚአብሔር ልጅ እንደሆንክ እናምናለን» በማለት ሐዋርያትን ወክሎ የመለሰ እርሱ ነው። ዮሐ.6፥66–68።

ቅዱስ ጴጥሮስ ጌታን ይወድ ነበር። ፍቅሩ ግን ቅንዓት የተቀላቀ ለበት በመሆኑ ጌታችን ለደቀ መዛሙርቱ የሞቱን ነገር ቀድሞ ሲነግራቸው አይሁንብህ በማለት ተከራክሯል። ማቴ.16፥23 በኋላም «ሁሉም በአንተ ቢሰናከሉ እኔ ከቶ አልሰናከልም» ብሎ በራሱ ቅንዓት ተማምኖ ተናግሮ ነበር። ጌታችን «ዶሮ ሳይጮህ ሦስት ጊዜ ትክደኛለህ» እያለው እንኳን «ከአንተ ጋር መሞት እንኳን የሚያስፈልገኝ ቢሆን ከቶ አልክድህም» በማለት የተናገረ ሰው ነው። ማቴ.26፥34።

ቅዱስ ጴጥሮስ አስቀድሞ የተናገረውን ቃል ለመጠበቅ ሞክሮ ነበር። ጌታ ዛሬ ‹የሰው ልጅ አሳልፎ ይሰጣል› ብሎ አስተምሮአቸው ነበርና መከላከያ ይሆነኛል ብሎ ሠይፍ ደብቆ ይዞ ነበር። የሮም ጭፍሮችም ጌታን ለመያዝ ሲጠጉ የሊቀ ካህናቱን ባርያ (ማልኩስን) በሠይፍ ጆሮውን ቆረጠው። ዮሐ.18፥10 ጌታችን ግን ሞቱ በፍቃዱ ለድኅነተ ዓለም ነውና ‹ሠይፍህን ወደ ሰገባው› መልስ ሲል ገሠፀው።

ቅዱስ ጴጥሮስ ጌታ በሐናና በቀያፋ፣ በሮማ መኳንንትና ወታደሮች መከራን ሲቀበል በሩቅ ይከተለው ነበር። ጌታን ወደ ሊቀ ካህናት ቀያፋ ግቢ ባስገቡትም ጊዜ ተከትሎ ገባ። ነገር ግን አይሁድ ከሮም ወታደሮች ጋር አብረው በጌታ ላይ ያደርሱት የነበረው መከራ ለሰው ልጅ ኅሊና የሚከብድ በመሆኑ እውነተኛ ፍርድ መጥፋቱን የተመለከተው ጴጥሮስ እሳት ወደሚሞቁት ተጠጋ። በዚያም እያለ የገባውን ቃል አጥፎ ሦስት ጊዜ ጌታን ‹አላውቅም› ብሎ ካደ። ያን ጊዜም ዶሮ ጮኸ።

ቅዱስ ጴጥሮስ የሚታወቅበት ሌላው ትልቁ ነገር ንስሐው ነው። ጌታው የነገረው መድረሱን፣ ቃል የገባለትን አምላኩን መበደሉን እንዳወቀ ከግቢው ወጥቶ አለቀሰ።

ጴጥሮስ በዕድሜው ታላቅነት በሐዋርያት ዘንድ እንደ አባት ይታይ ስለነበር ጌታ በተለያቸው ጊዜ ሐዋርያቱን ሊመግብ ወደሚ ያውቀው ሙያ ዓሳ ወደ ማሥገሩ ተሠማራ። ጌታም አስቀድሞ

የመረጠው እርሱ ነውና ቢክዳው እንኳን በንስሐ በመመለሱ ንስሐውን መቀበሉን፤ ዛሬም እንደሚወደው ይገልጽለትም ዘንድ በጥብርያዶስ ባሕር ተገለጠለት።

ሦስት ጊዜ ክዶት ነበርና ቀኖና ሰጠው። አሁን ቅዱስ ጴጥሮስ በራስ መተማመኑ እንዳላዋጣው ዐውቆአል «ትወደኛለህን?» ተብሎ ሲጠየቅ ‹አንተ ታውቃለህ› ነበረ መልሱ። የራሱ ዕውቀት የት እንዳደረሰው ያውቃልና ጌታችንም ኀዳጌ በቀል (በቀልን የሚተው) ነውና ዛሬም እንደሚወደው፤ በንስሐ ተመልሶአልና ዛሬም ለእርሱ የሰጠውን ክብር እንደማያጐድልበት ሲነግረው ‹ግልገሎቼን አሠማራ፤ ጠቦቶቼን ጠብቅ፤ በጐቼን አሠማራ› በማለት አደራውን አስረከበው። ዮሐ.21፥15–17። ከዚያም በሞቱ እንደምን አድርጐ እግዚአብሔርን እንደሚያከብረው ነግሮት ወደ ሰማያት ዐረገ።

ቅዱስ ጴጥሮስ በአራቱም የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ላይ በተቀመጡት የሐዋርያት ዝርዝር ቀዳሚውን ሥፍራ ይዞ ይገኛል ይህም:-

1. በሽምግልና አባትነቱ
2. ጌታ በቂሳርያ በሰጠው ቃል ኪዳን
3. የሐዋርያት አፈ ጉባዔ ሆኖ ይናገር ስለነበር
4. በጥብርያዶስ ባሕር በተሰጠው ቃል መሠረት ነው።

በዚህም የተነሣ በይሁዳ ምትክ ሌላ ሐዋርያ እንዲመረጥ ሐሳብ ያቀረበ እርሱ ነበር። የሐዋ.1፥16–23። በበዓለ ሃምሳም ለደቀ መዛሙርቱ መንፈስ ቅዱስ በወረደላቸው ጊዜ ለተሰበሰቡት አይሁድ አፈ ጉባዔ ሆኖ ወንጌልን የሰበከ 3000 ምእመናንንም አሳምኖ የመጀመሪያዋን አጥቢያ ቤተ ክርስቲያን በኢየሩሳሌም የመሠረተ እርሱ ነው። የሐዋ.2፥14–37።

አስቀድሞ ፈሪ የነበረውና በሊቀ ካህናት ቀያፋ ግቢ ጌታውን የካደው ቅዱስ ጴጥሮስ፤ የመንፈስ ቅዱስን ኃይል ካገኘ በኋላ ግን በአይሁድ ሸንጐ ድውይ ፈወስከ ተብሎ በተከሰሰ ጊዜ በድፍረት ስለ መድኃኔዓለም ኢየሱስ ክርስቶስ መስከረ። የሐዋ.4፥1–22። ቆርነሌዎስን በማጥመቅ ወንጌልን ለአሕዛብ አስቀድሞ የሰበከ ሐዋርያ ነው። የሐዋ.10፥1–11።

ይህ ሐዋርያ ልዑል እግዚአብሔር ባደለው ጸጋ ጥላው እንኳን ድውያንን ይፈውስ ነበር። የሐዋ.5፥15። በሐዋርያት ሥራ ምዕራፍ 15 ላይ በ50 ዓ.ም አካባቢ በኢየሩሳሌም በተደረገው የሐዋርያት ሲኖዶስ ከአንጾኪያ ክርስቲያኖች ለቀረበው ጥያቄ የመጀመሪያውን መልስ የሰጠው እርሱ ነበር።

ስለ ቅዱስ ጴጥሮስ መልክና ቁመና ጥንታውያን መዛግብት እንደሚከተለው ያቀርቡታል። «ፊቱ ሰፋ ያለ ሲሆን ሪዛምና መካከለኛ ቁመት የነበረው ራሰ በራ ሰው ነው። በማናቸውም ነገር ፈጣንና ቀልጣፋ ነበር።»

በቤተ ክርስቲያን ታሪክ መሠረት ቅዱስ ጴጥሮስ በፍልስጥኤም፣ በሶርያ፣ በጳንጦን፣ በገላትያ፣ በቀጳዶቅያ፣ በቢታንያ እና በሮሚ ሰብኳል። በሰማዕትነት ያለፈው በሮሚ ከተማ ሲሆን በዚያች ቦታም ለ25 ዓመታት አስተምሯል በማለት የሮማ ሰዎች ይናገራሉ።[16] እንደ እውነቱ ከሆነ ግን በቅድሚያ ሮሚ የገባው ቅዱስ ጳውሎስ ነው። ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ለሮሚ ሰዎች በላከው መልእክቱ የቅዱስ ጴጥሮስን ስም አላነሣውም።

ቅዱስ ጳውሎስ ለዚህች ከተማ መልእክት እንዲጽፍ ያደረጉት በኔሮን አዋጅ ተሰደው በ52 ዓ.ም ቆሮንቶስ የገቡት አቂላስና ሚስቱ ጵርስቅላ ናቸው። ስለሮም ክርስቲያኖች ቅዱስ ጳውሎስ የሰማው ከእነርሱ ነው። በዚያን ጊዜ ቅዱስ ጴጥሮስ በሮም ቢኖር አቂላስና ጵርስቅላ ለቅዱስ ጳውሎስ በነገሩት ነበር።

ቅዱስ ጳውሎስ በአንድ ቦታ ብቻ ስለማያስተምር ለዚያች ሀገር ጳጳሳትን ከሾመላት በኋላ ወደ ስብከቱ ሲሄድ ነበር ቅዱስ ጴጥሮስ ሮም የደረሰው። በቤተ ክርስቲያናችን ትውፊታዊ ታሪክ መሠረት ግን ቅዱስ ጴጥሮስ ሲጠራ የ55 ዓመት ሰው ሲሆን ከጌታ ጋር ሦስት ዓመት ከሦስት ወር፤ ዞሮ በማስተማር ደግሞ ለ27 ዓመታት ከቆየ በኋላ በሮሚ በማስተማርና በእሥር የቆየው ለአንድ ዓመት ያህል ብቻ ነው። ከሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ታሪክ አንፃር ስንመለከተው ትክክለኛው ይህ ነው።

---

16 ይህን መጀመሪያ የገለጠው ት.ጀሮም ነው Oxford Christian Dictionary, p. 1050

ሐዋርያው ቅዱስ ጴጥሮስ በሮሜ አንድ ዓመት ከቅዱስ ጳውሎስ ጋር ካስተማረ በኋላ የሮሜ ክርስቲያኖች እየበዙ ከመምጣታቸውም በላይ የክርስትናው ጉዞ እስከ ሮማ ባለሥልጣናት ደረሰ። የኔሮን የቅርብ ባለሥልጣናት የሆኑት የአልቢኖስና የአግሪጳ ሚስቶች ወደ ክርስትናው ገቡ። በዚህ ጊዜ ኔሮን ንጉሠ ሮማ በቅንዓት ተነሣባቸው።

ኔሮን በሮም የነገሠው በ54 ዓ.ም ነው። በመንግሥቱ መጀመሪያ ደግ ሰው ነበረ። ነገር ግን በነገሠ በዓመቱ የጨካኝነት ዐመሉ ብቅ ማለት ጀመረ እና የአባቱን ልጅ አስገደለ። በ59 ዓ.ም ደግሞ እናቱን በመርዝ ገደለ። በ63 ዓ.ም እያስተማረ ያሳደገውን መምህሩን፣

በ62 ዓ.ም የልጅነት ሚስቱን አግታሺያን አስገደለ። ከእርስዋ በኋላ ያገባትን ሚስቱንም ፓፒያን በርግጫ ብሎ ገደላት።[17]

ኔሮን በ64 ዓ.ም እርሱ ከከተማው ወጣ ብሎ በሚገኘው ቤተ መንግሥቱ ተቀምጦ የሮማን ከተማ እሳት ለቀቀባት። የሮማ ሕዝብ በደረሰው አደጋ እጅጉን ተቆጣ። ኔሮንም በክርስቲያኖች አመካኘ። በዚህም የተነሣ በሮማ ከተማ ሁለት ዓይነት ወሬ መናፈስ ጀመረ።

የሮማ አማልክት በክርስቲያኖች ሃይማኖት ስለተቆጡ በከተማዋ እሳት አዘነቡባት የሚለው የመጀመሪያው ሲሆን ክርስቲያኖች ሆን ብለው ከተማዋን አቃጥለዋታል የሚለው ደግሞ ሁለተኛው ወሬ ነበር።

የከተማው መጋየት ያበሳጨው የሮማ ሕዝብ፣ ክርስቲያን የሆነውን ሁሉ እያወጣ መግደሉን ተያያዘው። ቅዱስ ጳውሎስ በዚህ ሰዓት በእሥር ነበርና ተሠይፎ ዐረፈ። ይህን የሰሙት የአግቢኖስና የአግሪጳ ሚስቶች (የኔሮን ባለሟሎች ነበሩ) ‹ባይሆን አንተ ትረፍልን› ብለው በከተማዋ ግንብ በገመድ አሥረው በቅርጫት በማውረድ ቅፅረ ሮማን ለቅቆ እንዲወጣ አደረጉት።

ሐዋርያው ቅዱስ ጴጥሮስ በአፒየም ጎዳና ጉዞውን ቀጠለ። ሮማን ለቀቀ። እያዘገመ በሸመገለ ጉልበቱ ሲጓዝ አንድ ቀይ ጉልማሳ ወደ እርሱ ሲመጣ አየ። እየቀረበ ሲመጣ ጌታችን መሆኑን ተረዳ።

---

17 ተክለ ጻድቅ መኩሪያ ፣የኢትዮጵያ ታሪክ፣ 2ኛ መጽሐፍ፣ ገጽ 174

ወዲያው በፊቱ ተደፋና ‹ጌታዬ ወዴት እየተጓዝክ ነው?› አለና ጠየቀው። ‹ዳግም በርም ልሰቀል› አለው።

በዚህ ሰዓት ቅዱስ ጴጥሮስ አዘነና እንደገና ወደ ሮማ ተመለሰ። የኔሮን ወታደሮች እየፈለጉት ነበር። ‹እነሆኝ ስቀሉኝ› አለ ቅዱስ ጴጥሮስ። ያን ጊዜ ቅዱስ ጴጥሮስን ይዘው አሠሩት። ከጥቂት ቀናት በኋላም ሮማውያን የመስቀያውን እንጨት አቀረቡለት። ያን ጊዜ ‹እኔ እንደ ጌታዬ ልሰቀል አይገባኝም› በማለት ቁልቁል እንዲሰቅሉት ለመነ። ያለውንም አደረጉለት። ሐምሌ 5 ቀን 67 ዓ.ም በሰማዕትነት ዐለፈ።[18]

ንጉሥ ኔሮን ቅዱስ ጴጥሮስንና ቅዱስ ጳውሎስን ከሠዋ በኋላ አልቀናውም። ግፈኛነቱና ሞልታታነቱ እየባሰ በመምጣቱ የሮም ሕዝብ ዐመፀበት። በዚህም የተነሣ ሸሽቶ ከተማዋን ለቅቆ ጠፋ። በመጨረሻም መሸሽ ሲሰለቸው የገዛ አሽከሩን ‹እባክህ በሠይፍህ ግደለኝ› በማለት ለምኖ በአሽከሩ ሠይፍ በ68 ዓ.ም ሞተ። ኔሮን ሲሞት ‹ዓለም ዛሬ እንዴት ያለውን አርቲስት አጣች› አለ ይባላል።[19]

አባታችን ቅዱስ ጴጥሮስ የጻፋቸው መልእክታት በሐዲስ ኪዳን ውስጥ ሁለት ናቸው። እነዚህም:-

የመጀመሪያዋ መልእክቱ:- በሰማዕቱ ቅዱስ እስጢፋኖስ ላይ በ35 ዓ.ም አካባቢ በደረሰው መከራ ተሠቀው ለተሰደዱት የአይሁድ ክርስቲያኖች አባት እንደመሆኑ መጠን (ገላ.2፥8) በእምነታቸው ይጸኑ ዘንድ በ60 ዓ.ም ይህችን መልእክት ጻፈላቸው።

ሁለተኛዋ መልእክቱ:- በኔሮን አዋጅ ተይዞ ታሥሮ እያለ (በ67 ዓ.ም አካባቢ) በመከራው ተጨምረው መናፍቃን የክህደት ትምህርት እያስተማሩ ምእመናንን አውከዋቸው ነበርና በታናሽ እስያ ለሚኖሩ ክርስቲያኖች:-

1. ለዚህ ዓለም ሠራዒ መጋቢ የለውም
2. ትንሣኤ ሙታን የለም

---

18 HE.3.1.2

19 ተክለ ጻድቅ መኩሪያ ፤ የኢትዮጵያ ታሪክ፣ 2ኛ መጽሐፍ፣ ገጽ 177

3. ኀልፈተ ሰማይ ወምድር የለም

4. አንድ ጊዜ ካመኑ ምግባር አይጠቅምም። በማለት መናፍቃን ሳነሡዋቸው አጠራጣሪ ጥያቄዎች በመልክቱ መልሱን ሰጥቷቸዋል።[20]

2. ሐዋርያው ቅዱስ ያዕቆብ (ወልደ ዘብዴዎስ)

ቅዱስ ያዕቆብ የቅዱስ ዮሐንስ (ነባቤ መለኮት) ታላቅ ወንድም ነው። የመጀመሪያ ሥራው ከአባቱ ጋር ዓሣ ማጥመድ ነበር። በገሊላ ባሕር አጠገብ ከአባታቸው ጋር ዓሣ ሲያጠምዱ ከእነ ቅዱስ ጴጥሮስ ቀጥለው ተጠሩ። ወዲያውም አባታቸውንም መረባቸውንም ትተው ጌታን ተከተሉት። እርሱና ወንድሙ ዮሐንስ ፍላጐታቸውና ሥራቸው ታላቅ እና ኃይል የተሞላው ስለነበር (ሉቃ.9፥49፤54፤ ማር.10፥37) ቦአኔርጌስ (የነጐድጓድ ልጆች) ተብለዋል።

ቅዱስ ያዕቆብ ከአዕማድ (የምሥጢር) ሐዋርያት አንዱ በመሆኑ በደብረ ታቦር፣ ጌታችን ወለተ ኢያኢሮስን ሲፈውስና በጌቴሴማኒ ተገኝቷል።

ቅዱስ ያዕቆብ በሐዋርያት ዝርዝር ውስጥ፣ በቅዱስ ማቴዎስ ወንጌል በሦስተኛ ደረጃ፣ በቅዱስ ማርቆስ በሁለተኛ፣ በሉቃስ በሦስተኛ፣ በሐዋርያት ሥራም በሦስተኛ ቦታ ተጽፎአል። ከጌታ ወንድም ያዕቆብ ለመለየትም ታላቁ ያዕቆብ፣ ያዕቆብ ወልደ ዘብዴዎስ እየተባለ ይጠራል።

ቅዱስ ያዕቆብ የኖረው ያረፈውም በኢየሩሳሌም ከተማ ነው። ከ17ኛው መ/ክ/ዘ ወዲህ ግን በሰማዕትነት ከማለፉ በፊት በስፔን እንዳሰበከ የሚናገሩ አንዳንድ መዛግብት ተገኝተዋል።

በዚህችው ሀገር 7 (ሰባት) ልዑካንን ሾሞ ሲመለስ በኢየሩሳሌም ከተማ በሰማዕትነት እንዳለፈ የስፔን ሊቃውንት ይናገራሉ። እንዲያውም በመካከለኛው ዘመን ዐፅሙን ከኢየሩሳሌም አፍልሰው በስፔን ሳንቲያጐ ያሳረፉት መሆናቸውን ያረፈበትን ቦታ እያሳዩ ይመሠክራሉ።[21]

---

20 ኀሩይ ወ/ሥላሴ ግን መልእክቲቱን በ60/66/ የተጻፈች ናት ይላሉ። ዜና ሐዋርያት ገጽ 73።
21 T.D. Kendrick, St. James in Spain (1960)

ቅዱስ ያዕቆብና ሁለቱ ጠንቋዮች

ፊሊጦስ የተባለው ጠንቋይ በቅዱስ ያዕቆብ ስብከት ማመኑን ለጓደኛው ለሄርሞጊኒስ ነገረው። ሄርሞጊኒስም የራሱን ታላቅነት ለማሳየት ሲል ፊሊጦስን እጅ እግሩን በአስማት አሣሠረው። ፊሊጦስም የደረሰበትን ሁሉ ዘርዝሮ ለያዕቆብ ላከበት። ይህን የሰማው ሄርሞጊኒስ ቅዱስ ያዕቆብን አሥረው እንዲያመጡለት በአስማት አጋንንትን ላካቸው። የተላኩት አጋንንት ግን በቅዱስ ያዕቆብ ላይ ኃይል ስላልነበራቸው የተላኩበትን መፈጸም አልቻሉም። ማር.16፥17። እንዲያውም ቅዱስ ያዕቆብ መልሰ ሄርሞጊኒስን እንዲያመጡት አዘዛቸው። እነርሱም እጅ እግሩን ጠፍረው ይዘውት መጡ። ያን ጊዜ ቅዱስ ያዕቆብ ፊሊጦስን ፈታው። ፊሊጦስ ክርስቲያን ሆኗልና ለሄርሞኔጊስ ምሕረት ለመነለት። ቅዱስ ያዕቆብም «እኛ ክፉን በክፉ ስለማንቃወም በሰይጣናት እየተሠቃየህ እንዳትኖር ከክርስቶስ ምሕረትን ለምነንልኻል» በማለት ሄርሞጊኒስን ከታሠረበት እንዲፈታ አደረገ።

አስማተኛው ሄርሞጊኒስ የክርስቲያኖችን ኃይል፣ ርኅራኄና ቸርነት ዓይቶ በቅዱስ ያዕቆብ ስብከት አመነ። ወደ ቤቱም ተመልሶ የጥንቆላ መጻሕፍቱንና ዕቃዎቹን ሁሉ ሰብስቦ በማምጣት በቅዱስ ያዕቆብ እግር ሥር በእሳት አቃጠላቸው።[22]

የቅዱስ ያዕቆብ ሰማዕትነት

አበው እንደሚያስተምሩን ሐዋርያው ቅዱስ ያዕቆብ በዕድሜ ገፍቶ ስለነበር እንደሌሎች ሐዋርያት ብዙ አልተዘዋወረም። መቀመጫውም በኢየሩሳሌም ከተማ ነበረ።

አንድ አይሁዳዊ በቅዱስ ያዕቆብ ስብከት ስለተናደደ በነገር ከስሶ ለአይሁድ ሸንጎ አቀረበው። ቅዱስ ያዕቆብ ግን ያለፍርሃት እና ያለ ሃፍረት ስለጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በሸንጎው ፊት መሠከረ።

በዚህ የተበሳጨው ንጉሥ ሄሮድስ አግሪጳ በ44 ዓ.ም ያዕቆብን በሠይፍ አስገደለው። የሐዋ.12፥2። ቅዱስ ያዕቆብን የከሰሰው

22 ገድለ ሐዋርያት። ትንሣኤ ቁ.67/75 ገጽ 11 እና 17።

አይሁዳዊ ግን ለሃይማኖቱ ያለውን ፍቅርና ቆራጥነት በማየቱ ቅዱስ ያዕቆብን በመክሰሱ ተፀፀተ። «እኔ እንደ ቅዱስ ያዕቆብ ክርስቲያን ነኝ። የእርሱን ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስን አምናለሁ።» እያለ በየ አደባባዩ እየዞረ መመስከር ጀመረ። በዚህም ምክንያት እርሱም ተሠይፎ በሰማዕትነት ዐረፈ።[23]

ቅዱስ ያዕቆብ ከሐዋርያት መካከል ሰማዕትነቱ በሐዲስ ኪዳን የተጻፈለት ብቸኛ ሐዋርያ ነው። ከሐዋርያት መካከልም መጀመሪያ የሰማዕትነትን አክሊል የተቀዳጀ እርሱ ነው።

3. ሐዋርያው ቅዱስ እንድርያስ

ሐዋርያው ቅዱስ እንድርያስ በመጀመሪያ የተጠራ ሐዋርያ ነው። (ዮሐ.1፥35–45) የቅዱስ ጴጥሮስ ወንድም ሲሆን ትውልዱም በቤተ ሳይዳ ነው። በመጀመሪያ የዮሐንስ መጥምቁ ደቀ መዝሙር ነበረ። ነገር ግን ዮሐንስ «የዓለምን ኃጢአት የሚያስተሠርይ የእግዚአብሔር በግ» ብሎ ስለጌታችን ሲመሰክር በሰማ ጊዜ ኢየሱስ ክርስቶስን ተከተለ። ስሙ 12 ጊዜ በወንጌል፣ አንድ ጊዜ ደግሞ በሐዋርያት ሥራ ተገልጦአል። ቅዱስ እንድርያስ በሐዋርያት ዝርዝር ውስጥ በማርቆስና በሐዋርያት ሥራ አራተኛ፣ በማቴዎስና በሉቃስ ወንጌል ደግሞ ሁለተኛ ሆኖ ተቀምጦአል።

ፕሮቶክሌቶስ:- የተጠራ ማለት ነው። የመጀመሪያዎቹ ክርስቲያኖች በዚህ ስም ይጠሩት ነበር። አስቀድሞ ለሐዋርያነት ስለተጠራ ሳይሆን አይቀርም።

አስተባባሪ:- ከሰው ጋር የመግባባት ችሎታ ስለነበረው በሐዋርያት ዘንድ እንደ አስተባባሪ ይቆጠር ነበር።

የቤተሰብ ሐዋርያ:- የጌታችንን ማደርያ ካየ በኋላ ተመልሶ ለወንድሙ ለቅዱስ ጴጥሮስ በመንገሩ እና የምሥራቹን ለቤተሰቡ በማብሠሩ ‹የቤተሰብ ሐዋርያ› ይባላል።

የወጣቶች ሐዋርያ:- በጥብርያዶስ ባሕር አጠገብ ከጠዋት እስከ ማታ ሲማር ለቆየው ሕዝብ የሚሆን ምግብ ጌታ ሲጠይቅ እና ፊልጶስ ሐዋርያው ለዚያ ሁሉ የሚበቃ እንጀራ እንደሌለ በመለሰ

---

[23] Eusebius HE

ጊዜ፣ ቅዱስ እንድርያስ ግን አምስት የገብስ እንጀራና ሁለት ዓሣ የያዘውን ጉብዝ (ወጣት) ወደ ጌታ አቅርቦ አስባርኮታል። ዮሐ.6፥6–7። በዚህም ‹የወጣቶች ሐዋርያ› እየተባለ ይጠራል።

የአሕዛብ ወዳጅ ሐዋርያ:- ጌታችንን ለማየት የፈለጉትን ከአሕዛብ ወገን የነበሩትን ግሪኮች ተቀብሎ ከጌታ ጋር አገናኝቷልና። ዮሐ.12፥20–22።

የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ጸሐፊ አውሳብዮስ እንደገለጠው[24] ቅዱስ እንድርያስ ጥንት ስኩቴስ ዛሬ ሩስያ በተባለው ቦታ ወንጌልን ሰብኳል። ይህ ሀገር በጥንቱ ዓለም አጠራር በርባርስ ይባል ነበር። ከጥቁር ባሕር በስተሰሜን በዳኑቤብና ታናዮስ ወንዞች መካከል ይገኛል። ከዚህ በኋላም በቢታንያ፣ በገላትያና ሩማንያ አስተምሯል። የቁስጥንጥንያ የመጀመሪያው ሊቀ ጳጳስ መሆኑም ይነገራል።[25]

በመጨረሻ ግሪክ ውስጥ ሲያስተምር በአካያይ አውራጃ ጳጥራስ በተባለች ቦታ በ60 ዓ.ም[26] ታኅሣስ 4 ቀን በሰማዕትነት ዐርፏል። የሀገሩ ሰዎች በጌታ ዓይነት መስቀል ሊሰቅሉት ሲመጡ ‹ጌታዬ በተሰቀለበት ዓይነት መስቀል አትስቀሉኝ› ብሎ የእንግሊዝኛውን ፊደል ኤክስን (x) የመሰለ ቅርጽ ባለው መስቀል ተሰቅሎ ሞተ።

በ357 ዓ.ም ንጉሥ ቆስጠንጢኖስ የሐዋርያው እንድርያስን ዐፅም ከጳጥራስ ወደ ቁስጥንጥንያ አስመጣው። በ8ኛው መ/ክ/ዘ ደግሞ ሬጉሉስ የተባለ መነኩሴ የቀኝ እጁን ጣቶች ወደ ስኮትላንድ ወሰዳቸው። ስኮትላንዶች ጠባቂያችን (patron) ነው ብለው የሚያከብሩት ለዚህ ነው።[27]

4. ሐዋርያው ቅዱስ ዮሐንስ

ሐዋርያው ቅዱስ ዮሐንስ ብዙ ስሞች ያሉት ሐዋርያ ነው።

1. ጌታ ይወደው የነበረ (ፍቁረ እግዚእ) በሕይወቱ እና በኑሮው ጌታን ለመምሰል ይጥር ስለነበር ጌታ ይወደው ነበር። በቤተ

---

24 HE. III.I.I

25 St. Mark and the School of Alexandria p.14, Dictionary of Saints,p.45

26 Oxford Dictionary of the Christian Church,p.40

27 W.F Skene Celtic Scotland I (1876) pp. 296-99

ክርስቲያን ትውፊት እንደሚነገረውም አንድ ቀን ጌታችን መታጠቂያውን ፈትቶ ባስቀመጠበት ወቅት አንሥቶ በመታጠቁ ፍትወት ሥጋዊ ወደማዊ ጠፍቶለት ኑሮው እንደመላእክት ሆኖለታል።[28]

2. ወልደ ዘብዴዎስ:- የታላቁ ያዕቆብ ታናሽ ወንድም ስለሆነና አባቱ ዘብዴዎስ ስለሚባል ‹ዮሐንስ ወልደ ዘብዴዎስ› ተብሎ ይጠራል።

3. ወልደ ነጐድጓድ:- ለጌታችን ባለው ኃያል ቅንዓትና ከወንድሙ ጋር ሆነው ባሳዩት የኃይል ሥራ ጌታችን ወልደ ነጐድጓድ (ቦአኔርጌስ) ብሏቸዋል። ማር.3፥17፤ ሉቃ.9፥49–54። በተጨማሪም ደግሞ የትምህርቱ ጥልቀት፣ ኃይልና የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት በመግለጡ፣ ‹ወልደ ነጐድጓድ› ተብሎአል።

4. ነባቤ መለኮት:- (ታኦሎጎስ) – ነገረ መለኮትን ከሌሎች በበለጠ አምልቶ አስፍቶ፣ አልቆ አጥልቆ በማስተማሩ ነባቤ መለኮት ተሰኝቷል።

5. አቡቀለምሲስ:- ቃሉ የግሪክ ሲሆን ‹ባለራእይ› ማለት ነው። ኃላፊያትንና መጻዕያትን በራእዩ ስለገለጠ ‹ዮሐንስ አቡቀለምሲስ› ተብሎአል።

6. ቁጹረ ገጽ:- (ፊቱ በሐዘን የተቋጠረ):- በዕለተ ዓርብ በእግረ መስቀሉ ተገኝቶ የጌታችንን መከራ መስቀል በማየቱ ከዚያች ዕለት ጀምሮ ፊቱ በሐዘን ተቋጥሮ ይኖር ስለነበር ይህ ስም ተሰጥቶታል።

የቅዱስ ዮሐንስ ሀገሩ በገሊላ አውራጃ ነው። ከወንድሙ ከቅዱስ ያዕቆብና ከአባቱ ከዘብዴዎስ ጋር ዓሣ እያጠመደ ይኖር ነበር። የቤተ ክርስቲያን ትውፊት እናቱ ማርያም እንደምትባል እና[29] ከ36ቱ ቅዱሳት አንስት አንዷ እንደ ነበረች ይገልጣል። ማቴ.27፥56።

ቅዱስ ዮሐንስ ጌታን በመከራው ሰዓት ሳይሸሽ እስከ እግረ መስቀል የተከተለ ሐዋርያ ነው። እንዲያውም በዚያች በዕለተ ዓርብ

---

[28] ትንሣኤ፣ ጥቅምት 971/78 ገጽ 9

[29] ትንሣኤ ቁ.97/78 ገጽ 8

ያየው የጌታ መከራ ትዝ እያለው ተረፈ ዕድሜውን የፈጸመው በዕንባ ነው። የተጠራው ገና በወጣትነት ዕድሜው ሲሆን በዚህ ምድር ላይ የኖረው ለ99 ዓመታት ያህል ነው።

ቅዱስ ዮሐንስና እመቤታችን

ሐዋርያው ቅዱስ ዮሐንስ ጌታን እስከ እግረ መስቀሉ በመከተሉ ክርስቲያኖችን ወክሎ የእመቤታችንን እናትነት ከጌታ ተቀብሎአል። ዮሐ.19፥25-27። እመቤታችን ከዮሐንስ ጋር 16 ዓመት ተቀምጣ በ49 ዓ.ም ዐርፋለች። ከዚያም በኋላ በሦስተኛው ቀን እንደ ልጇ ተነሥታ ዐርጋለች። ቅዱስ ዮሐንስ ርቆ ያልሄደው እርሷን የመጠበቅ አደራ ስለነበረበት ነው።

ቅዱስ ዮሐንስና የጌታ ሥዕል

ለጌታ ሥዕል ምንጭ ከሆኑት አንዱ ዮሐንስ ወንጌላዊ ነው። ጌታ በተሰቀለበት ዘመን የሮማ ንጉሥ የነበረው ጢባርዮስ ቄሣር (14-37 ዓ.ም) ልጁ በሽተኛ ስለነበረ፤ የጌታን የማዳን ሥራ እየሰማ እነ ጲላጦስ የጻፉለትንም ደብዳቤ እየተመለከተ[30] ‹ከዚያ ደግ ሰው መቃብር ልጄን ወስዶ ማን ባዳነልኝ› እያለ ይመኝ ነበር። በመጨረሻም ልጁን ወስደው በጌታ መቃብር ላይ ሲያኖሩት ከሕመሙ ስለተፈወሰለት፤ ለጌታ ያለውን ፍቅር ለመግለጥ የጌታን ሥዕል የሚሥልለት ሰው ሲያፈላልግ ዮሐንስ ወልደ ነጐድጓድ ተገኝና ልክ በዕለተ ዓርብ እንዳየው አድርጐ ሥሎ ሰጠው።[31]

ዮሐንስ ወንጌላዊ እመቤታችን ካረፈች በኋላ ወደ ታናሿ እስያ ሄዶ አስተምሯል። ዋና መንበሩን በኤፌሶን አድርጎ በተለይ በዚያ ዘመን ከአውሮፓ ወደ መካከለኛው ምሥራቅ በሚወስደው መንገድ ዳር በተቆረቆሩት ከተሞች እየተዘዋወረ አብያተ ክርስቲያናትን በማስተከል ጳጳሳትን በመሾም የወንጌልን ብርሃን አብርቶላቸዋል።

በመጨረሻም በጭካኔው በሚታወቀው በንጉሥ ድምጥያኖስ ዘመን (81-96 ዓ.ም) ወንጌል በማስተማሩ የተነሣ በጣዖት አምላኪዎች ተከሶ ለፍርድ ከቀረበ በኋላ በፍል ውኃ ተሰቃይቶ

---

30 የቤተ ክርስቲያን ታሪክ በኢትዮጵያ ገጽ፣ 115-116

31 ዝኒ ከማሁ ገጽ 115

በፍጥሞ ደሴት ግዞት ተፈረደበት። ራእዩን ያየውና የጻፈውም በዚያ ቦታ ነው። ቅዱስ ዮሐንስ ድምጥያኖስ በ96 ዓ.ም ሲገደል ከግዞቱ ተመልሶ ሦስቱን መልእክታቱንና ወንጌሉን እንደጻፈ ይነገራል።[32]

ቅዱስ ዮሐንስ ከሐዋርያት ሁሉ ይልቅ ረዥም ዕድሜ (ወደ 99 ዓመት) በምድር ላይ የቆየ ሐዋርያ ነው። ከሐዋርያት ቀድሞ ያረፈው ታላቅ ወንድሙ ቅዱስ ያዕቆብ ሲሆን ከሐዋርያት መጨረሻ ከዚህ ምድር የተለየው የቅዱስ ያዕቆብ ወንድም ቅዱስ ዮሐንስ ወንጌላዊ ነው።

አስቀድሞ ጌታ በገባለት ቃል ኪዳን መሠረት (ዮሐ.21፥22) ዮሐንስ ሞትን አልቀመሰም። ነገር ግን እንደነ ኤልያስና ሄኖክ ሞትን እንዳያይ እግዚአብሔር ወደ ብሔረ ሕያዋን ወስዶታል።

ዮሐንስና አስቸጋሪው ሽፍታ

አንድ ጊዜ ቅዱስ ዮሐንስ ከኤፌሶን ከተማ ተነሥቶ ክርስቲያኖችን ለማስተማር ሲዘዋወር ወደ አንድ ትልቅ ከተማ ገባ። በዚያች ከተማ የምትገኘው ቤተ ክርስቲያን ምእመናን፣ ጊልስ ስለሚባልና በአሥራዎቹ ዕድሜ ክልል ስላለ ወጣት ታሪክ ነገሩት። የጊልስ እናትና አባት ሞተዋል። ነገር ግን በጠባዩ፣ በእምነቱ፣ በቅልጥፍናው ክርስቲያኖች ሁሉ ይወዱት ነበርና የሚንከባከበው፣ የሚያስትምረው ካጣ ሊበላሽ ይችላል ብለው ስለፈሩ ለቅዱስ ዮሐንስ አጫወቱት።

ቅዱስ ዮሐንስ ይህን ሲሰማ ወጣቱ ጊልስን ወደ ከተማዋ ጳጳስ ወሰደውና «እንደ ልጅህ ተንከባከበው፤ እውነተኛ ክርስቲያን አድርገህም አሳድገው።» ብሎ ሰጠው የከተማዋ ጳጳስ ደግ ስለነበሩ ጊልስን በደስታ ተቀብለው የቅዱስ ዮሐንስንም ቃል ለመጠበቅ ቃል ገቡለት።

እውነትም የከተማዋ ጳጳስ ጊልስን መንከባከብ ጀመሩ። ዘወትር ያስትምሩታል፤ ለምግብም የሚቀርበው ከእርሳቸው ጋር ነው። በመጨረሻም ጊልስ የአካባቢው ምእመናን በተሰበሰቡበት ተጠመቀ።

ከዚህ ጊዜ በኋላ ግን ነገሮች መቀየር ጀመሩ። እኒያ አባት ሥራ በጣም ስለ በዛባቸው ጊልስን መቼም ተጠምቋል ብለው እንደ በፊቱ

---

32 Dictionary of Saints, p.189

መቆጣጠሩንና ማስተማሩን ተውት። ጊልስም የለመደውን የአባትነት ፍቅር ሲያጣ ወደ ከተማ ወጣ ብሎ ከእኩዮቹ ጋር መቀራረብ ጀመረ። ጓደኞቹ መልካም አልነበሩም። ጠጭዎች፣ ቁማርተኞች እና ተደባዳቢዎች ነበሩ።

አንድ ቀን ማታ በአንድ መጠጥ ቤት ውስጥ ጊልስና ጓደኞቹ ሲጠጡ አመሹ። ሁሉም ሰክረው በያሉበት ሲወድቁ ጊልስ ብቻ ቀረ። በመጨረሻም የሁሉንም የመጠጥ ሒሳብ ከፍሎ ያለውን ገንዘብ ጨረሰ። በነጋታው ጊልስ ጓደኞቹን ለእናንተ ስል ገንዘቤን ሁሉ አባከንሁ፤ አሁን ባዶ ኪስ ሆኛለሁ ብሎ ነገራቸው።

ሁሉም ሳቁበትና «ጅሉ ጊልስ! እኛ ገንዘብ ከየት የምናገኝ ይመስልኻል? የምታገኘውን አጋጣሚ ሁሉ ተጠቅመህ ስረቅ» አሉት።

በዚህ መሠረት ጊልስና ሁለቱ ጓደኞቹ የአንድ ሰው ቤት ሰብረው ገብተው ገንዘቡንና ጌጣጌጡን ዘረፉ። በዚህም የተነሣ ጊልስ መስረቅ ማለት ቀላል ሥራ ነው ብሎ አመነ። ከዚያ በኋላ ጊልስና ጓደኞቹ የታወቁ ዘራፊዎች ሆኑ። እነርሱ ባሉበት መንገድ ማንም በጤናው ማለፍ አይችልም ነበር። አንድ ቀን ሰው ሲደበድቡ ነፍሱ በእጃቸው ስለ ጠፋች ጊልስና ጓደኞቹ ከተማዋን ጥለው ጠፉ።

ከጥቂት ጊዜ በኋላ የጊልስ ስም በአካባቢው ገነነ። ሰው ሁሉ ይፈራው ጀመር። እርሱና ግብረ አበሮቹ አላፊ አግዳሚውን አላስቀምጥ አሉ። መንገደኞች ሁሉ በሰላም መጓዝ፣ ነጋድያንም በጤና መነገድ አልቻሉም። ጊልስ አለቃቸው ነበር። መግደል እና መዝረፍ የዘወትር ኑሮአቸው ሆነ።

ከጥቂት ዓመታት በኋላ ዮሐንስ ወንጌላዊው ዳግም ወደዚህች ከተማ መጣ። እኒያን ጳጳስ ስለወጣቱ ጊልስ ጠየቃቸው። አፈሩ፣ አዘኑ። «ያልከኝን አልሰማሁም፣ ያዘዝኸኝን አልፈጸምሁም። ጊልስ ዛሬ ሰው ሁሉ የሚፈራው ወንበዴ ሆኗል። ዛሬ አላፊ አግዳሚውን አያስቀምጥም። ይህ ሁሉ የእኔ ስህተት ነው።» በማለት በፊቱ አለቀሱ።

ዮሐንስ ወንጌላዊ ይህን ሲሰማ በእጅጉ አዘነ። ወዲያው ጊልስ ያለበትን ጠየቀና በፈረስ እየጋለበ ተጓዘ። የአካባቢው ምእመናን «ጨካኞች ናቸው ይገድሉሃል» ቢሉትም አልተመለሰም።

በተባለው ቦታ ሊደርስ ሲል ሁለት ሽፍቶች አገኙት። ወዲያው ጩቤያቸውን መዝዘው ከፊቱ ቆሙ። ቅዱስ ዮሐንስም ፍቅር በተሞላው ንግግር «ከመግደላችሁ በፊት እባካችሁ ወደ አለቃችሁ ውሰዱኝ? ለእኔ እርሱ የድሮ ጓደኛዬ ነው።» አላቸው።

ሽፍቶቹም እየሳቁ ወደ አለቃቸው ዘንድ ወሰዱት። ጊልስ መጣ። ዮሐንስ በፈገግታና በፍቅር ተመለከተው። ጊልስ ዐወቀው። ደነገጠ። ዘወር ብሎም መሮጥ ጀመረ። ያ ታላቁ ሰው፣ ዮሐንስን ፈራ።

«ልጄ ለምን ትሸሻለህ እኔ አባትህ ምንም የሚጎዳ መሣሪያ አልያዝሁም» አለው ቅዱስ ዮሐንስ። ያ ጨካኝ የሽፍቶች አለቃ ምርር ብሎ አለቀሰ፣ እነባ። መሣሪያውን ሁሉ አምዘግዝጎ ጣለ። ጓደኞቹን «ደኅና ሁኑ። እኔ ወደ ጌታዬ መመለሴ ነውና» አለና ከቅዱስ ዮሐንስ ኋላ ተፈናጥጦ ወደ ጥንቱ ቦታው ተመለሰ። ትቷት ሄዶ በነበረችይቱ ቤተ ክርስቲያንም ዕድሚ ልኩን እግዚአብሔርን እያገለገለ ኖረ።[33]

የቅዱስ ዮሐንስ መጻሕፍት

ቅዱስ ዮሐንስ በሐዲስ ኪዳን ውስጥ አምስት መጻሕፍት አሉት። እነዚህም እንደሚከተለው ተዘርዝረዋል።

ተ.ቁ.	የመጽሐፉ ዓይነት	ብዛት
1	ወንጌል	1
2	መልእክታት	3
3	ራእይ (የትንቢት)	1
	ድምር	5

ከቅዱስ ጳውሎስ ቀጥሎ ለሐዲስ ኪዳን ብዙ መጻሕፍት በማበርከት ሁለተኛ ነው። በሐዋርያት ዝርዝር ውስጥም በማቴዎስና በሉቃስ ወንጌላት አራተኛ፣ በማርቆስ ወንጌል በሦስተኛ በሐዋርያት ሥራ ደግሞ በሁለተኛ ቦታ ተጽፏል።

33 Heroes of the Faith,p. 168-170

የቅዱስ ዮሐንስ ወንጌል[34]

ከወንጌላት ውስጥ አራተኛውን ወንጌል የጻፈው ቅዱስ ዮሐንስ ነው። የተጻፈውም ከፍጥሞ ደሴት ግዞት ሲመለስ በ96 ዓ.ም አካባቢ ነው። የቅዱስ ዮሐንስ ወንጌል ከሌሎች ሦስት ወንጌላት (ሲኖፕቲክስ) ይለያል። ምክንያቱም ከትረካ ይልቅ ነገረ መለኮታዊ (ቲዮሎጂካል) ይዘት አለው። የመጽሐፉ ዋና ዓላማ ኢየሱስ ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ እንደሆነ እናምን ዘንድ አምነንም በስሙ ሕይወት ይሆንልን ዘንድ ነው።

የቅዱስ ዮሐንስ ወንጌል ከሌሎች ወንጌላት ሁሉ በመጨረሻ የተጻፈ ወንጌል ሲሆን (የመጀመሪያው የቅዱስ ማርቆስ፣ ሁለተኛው የቅዱስ ማቴዎስ ሲሆን ሦስተኛው የቅዱስ ሉቃስ ወንጌል ነው።) በምዕራፎችና በቁጥሮች ብዛት የሦስተኛነትን ደረጃ ይዞአል። (21 ምዕራፎች ሲኖሩት 866 ቁጥሮችን አቅፏል።)

ቅዱስ ዮሐንስ:- ቅዱስ ማቴዎስና ቅዱስ ሉቃስ እንደጻፉት የጌታን የዘር ሐረግ በመዘርዘር ደኃራዊ ልደቱን ከመግለጥ ይልቅ፣ ቅድመ ዓለም ያለ እናት ከአባት መወለዱን «በመጀመሪያ ቃል ነበረ» በማለት አብራርቷል። ዮሐ.1፥1–14።

በቤተ ክርስቲያናችን ትውፊት መሠረት[35] ነባቤ መለኮት ቅዱስ ዮሐንስ ወንጌሉን የጻፈው በኤጅያን ባሕር ወደብ ሆኖ ነበር። በዚያን ዘመን የእነ ሄራቅሊጠስ (500 ከክርስቶስ ልደት በፊት) የሎጎስ (Logos)[36] አመለካከት ከአይሁዳውያን አመለካከት ጋር ቀላቅለው የሚያስተምሩ ኢስጦኢኮች በታናሿ እስያ ስለነበሩ ቅዱስ ዮሐንስ የሎጎስ (ቃል) እውነተኛ ትርጓሜ ‹ቃለ እግዚአብሔር ወልደ እግዚአብሔር ነው› ብሎ ይጽፍ ዘንድ ተነሣ። በመሆኑም ምሥጢረ መለኮትን አልቆ አምጥቆ ሊያስረዳ ፈልጎ በተመስጦ እያለ መልአከ እግዚአብሔር የኤጅያንን ባሕር በእንቁላል ቅርፊት ውኃውን እየቀዳ

---

34 Elkraza, vol.1.No.2. p.15, Vol.3. No.1 p.7

35 ወንጌል ቅዱስ – ተመልከት

36 ሎጎስ ማለት በግሪክ ቋንቋ ‹ቃል› ማለት ነው። ይህንን ‹ቃል› ለአካላዊ ቃል ለኢየሱስ ክርስቶስ መጠቀም የጀመረው ዮሐንስ ወንጌላዊ ነው።

ወደ ደረቁ ምድር ሲገለብጥ ቅዱስ ዮሐንስ ተመለከተ። «እንዴት ይህን ባሕር በእንቁላል ቅርፊት ቀድተህ ለመጨረስ ትንግለህ» ብሎ ቅዱስ ዮሐንስ ቢጠይቀው «እኔስ ፍጡርን ነው። አንተ ተመራምሮ የማይደረስበትን ባሕርየ መለኮት እመረምራለሁ ብለህ ትለፋ የለምን?» ብሎ መለሰለት። ያን ጊዜም ቅዱስ ዮሐንስ የሥላሴን ምሥጢር ጠልቆ መተንተኑን አቁሞ ‹ከእግዚአብሔር የተላከ ስሙ ዮሐንስ የሚባል አንድ ሰው ነበረ...› ብሎ ሌላ ታሪክ መጻፍ ጀመረ።

ቅዱስ ዮሐንስ በወንጌሉ ከሦስቱ ወንጌሎች (ሲኖፕቲክስ) የሚከተሉትን ነገሮች በመጻፉ ይለያል:-

ሀ. የተለዩ ታሪኮችን አስፍሯል:- ስለ ጌታ ትንሣኤ፣ በመግደላዊት ማርያም መታየቱን፣ የራሱን እና የቅዱስ ጴጥሮስን ሁኔታ ገልጧል። ዮሐ.20።

ለ. የተለዩ ተአምራትን አስፍሯል:-

1. ቃና ዘገሊላ (ም.2)
2. የመጻጉዕ መፈወስ (ም.5)
3. የዕውሩ መፈወስ (ም.9)
4. የአልዓዛር ትንሣኤ (ም.11)
5. ጌታ በተዘጋ በር ገብቶ ለደቀ መዛሙርቱ መገለጡ (ም.20፥19፣26)
6. የቅዱስ ጴጥሮስን 153 ዓሣ መያዝ (ም.21)

ሐ. የተለዩ ትምህርቶችን ይዞአል

1. ለናትናኤል የተሰጠውን (ም.1፥47–51)
2. ለኒቆዲሞስ የተነገረውን (ም.3)
3. ለሳምራዊቷ ሴት የተሰጠውን (ም.4)
4. ለአይሁድ የተገለጠው (ም.5)
5. ስለ ምሥጢረ ቁርባን (ም.6፥30–70)

6. ለአይሁድ የሰጠው ትምህርት (ም.8)

7. አንቀጸ አባግዕ (ም.10)

8. በሕጽበተ እግር ጊዜ የተሰጡ ትምህርቶችና ስለ መንፈስ ቅዱስ (ም.13፥16)

9. ስለ እግዚአብሔር አብ (ም.17)

10. ለማርያም መግደላዊት፣ ለሐዋርያው ቶማስ የተሰጡ ትምህርቶችና ስለ ሥልጣነ ክህነት (ም.20)

11. አንቀጸ ኖላዊ (ም.21)

12. መጥምቁ ዮሐንስ ስለ ጌታችን የተናገረው (ም.3፥27–36)

መ. ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ የእግዚአብሔር አብ አንድያ ልጁ መሆኑን መግለጡ ነው (ም.3፥16፣ ም.3፥18፤ 1፥18፤ 1፥14) ይህም የእግዚአብሔር የጸጋ ልጆች ከተባሉት ከቅዱሳን ለመለየት የተጠቀመበት ነው።

ሠ. ጌታችን ደግሞ ደጋግሞ «እኔ ነኝ» በማለት ያስተማረበት ወንጌል ነው።

1. ትንሣኤና ሕይወት እኔ ነኝ (ም.11፥25)
2. እኔ መንገድና እውነት ሕይወትም ነኝ (ም.14፥6)
3. እውነተኛው የወይን ግንድ እኔ ነኝ (ም.15፥1)
4. እኔ የወይን ግንድ ነኝ እናንተም ቅርንጫፎች ናችሁ። (ም.15፥5)
5. መልካም እረኛ እኔ ነኝ (ም.10፥11፣14)
6. የሕይወት እንጀራ እኔ ነኝ (ም.6፥35፣41)
7. እኔ እንደሆንኩ ባታምኑ በኃጢአታችሁ ትሞታላችሁ። (ም.8፥24)
8. እኔ የዓለም ብርሃን ነኝ (ም.8፥12)
9. በሩ እኔ ነኝ (ም.10፥9)
10. እኔ ነኝ አትፍሩ (ም.6፥20) ወዘተ.